

V Ljubljani, 15. listopada 1898

Štev. 22.

Leto XI.

DOM IN SVET

List za leposlovje in znanstvo.

Urednik:
dr. Frančišek Lampe.

Narodu geslo:

Dobro ti bo, ako si pomoreš sam;
Pomozi si sam, in Bog ti pomore.

Kdor ne pomaga, naj vsaj ne škodi.

Zalaga:
Urednik in lastnik.

Izhaja dvakrat na mesec.

Tiska:
Katoliška Tiskarna.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrt leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr.

Vsebina 22. zvezka.

	Stran
Wil. Ewart Gladstone. (Spisal <i>E. L.</i>)	673
Arabeske. (Zložil <i>E. Gangl.</i>) 20. Županova hči. — 21. Oče in sin. —	
22. Angel mirú	676
Volja in nevolja. (Slika iz življenja v pismih. — Sp. <i>Velimir.</i>) [Konec.]	678
Iz našega kota. (Povest. — Napisal <i>Podgoričan.</i>) [Dalje.]	682
Ob Balkanu. (Spomini iz Bolgarije. — Spisal <i>Ž. Repina.</i>) [Konec.] .	687
Na očetovem grobu . . . (Zložila <i>Posavska.</i>)	689
Jesen. (Zložila <i>Mira.</i>)	689
V albanskih gorah. (Potopisni spomini iz rimske okolice. — Po svojem	
dnevniku priredil <i>dr. A. Karlin.</i>)	690
Savinji . . . (Zložila <i>Posavska.</i>)	696
Pod smreko. Zložila <i>Mira.</i>)	696
Slovénska liturgija pri Južnih Slovénih. (Povestne črtice. — Poleg	
<i>M. Mesića, S. Ljubića</i> i. dr. sestavil <i>Andrej Fékonja.</i>) [Dalje.]	696
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	701
Književnost	703
<i>Slovenska književnost.</i> Pri stricu. — † Nje Veličanstvo cesarica	
in kraljica Elizabeta avstrijska. — Izvestje muzejskega društva	
za Kranjsko. — <i>Hrvaška književnost.</i> Historija srednjega vijeka.	
— <i>Glasba.</i> Bela Ljubljana.	

Na platnicah.

Pogovori. — *Knjige družbe sv. Mohorja za leto 1898.* —
Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1898.

Slike.

Wil. Ewart Gladstone	673
Gradba in bramba Jeruzalemskega mesta. (Risal <i>A. Guais.</i>)	680
Sedanji Rim. (Pogled z Monte Pincio.)	690
Celovec. (Fot. <i>Al. Beer.</i>)	697

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. in X.
 po 4 gld.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16°, str. 263) se dobiva pri upravnistvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje letnike „Dom in svet“-a.

Wil. Ewart Gladstone.

(Spisal E. L.)

Dné 19. vel. travna l. 1898. je umrl mož, kateri je vodil štiri ministerstva v več nego šestdesetletnem vladanju kraljice Viktorije, najzgovornejši državnik angleški v novjšem času, navdušeni častilec Homerja in Danteja, verni kristijan — William Ewart Gladstone.¹⁾ Ob njegovi smrti je žalovala vsa Anglija brez razločka politične barve: vedeli so vsi, da je zadela angleško državo nenadomestljiva izguba. „Molim za vas“, brzojavila mu je kraljična waleška, ko se je boril s smrtjo in ko se ž njegovih ustnic ni več slišalo nič drugega kakor polglasno šepetanje molitvic; in ministerski predsednik Salisbury ga je imenoval „velik vzgled velikega krščanskega državnika, kateremu v zgodovini ni najti jedakega“.

Težko je pisati o možu, čegar delovanje sega v najnovejši čas, saj zgodovina ga še ni sodila; kalí, katere je zasejala njegova roka v življenje, šele poganjajo in so še daleč od sadú. A tudi za nas je toliko zanimiv ta izredni mož, da po pravici podamo čitateljem vsaj nekaj črtic, nekaj obrisov njegovega značaja.

¹⁾ Izgovori: Gledston.

„Dom in svet“ 1898, št. 22.

William Ewart Gladstone se je rodil dné 29. grudna l. 1809. v Liverpoolu kot sin bogatega trgovca. Izobrazil se je na visokih šolah v Oxfordu in bil l. 1832. izvoljen za poslanca v nižjo zbornico. Tu je dobil toliko vpliv, da je bil leta 1834. že pozvan v Peelovo mini-

sterstvo kot podtajnik kolonij, a je kmalu po Peelovem padcu vstopil v zbornico kot poslanec in pristaš opozicije. Posebno se je pečal s cerkveno-pravnimi vprašanji in zagovarjal svobodo cerkve. V naslednjih letih si je v politiki pridobival vedno večjo veljavo. Zlasti je pokazal leta 1852. svoje velike zmožnosti, ko je bil kancelar državnega zaklada, ker je preosnoval denarno upravo in dosegel ravnotežje med državnimi stroški in dohodki. Odstopil je sicer l. 1855., ker se ni strinjal z vladno neuspešno politiko na Kitajskem in Grškem, a l. 1859. ga je Palmer-

Wil. Ewart Gladstone.

ston poklical zopet v ministerstvo za kancelarja državnega zaklada. Naslednja leta je večinoma v nasprotju z vladno kot poslanec zagovarjal svoboščine cerkve in zatiranega irskega prebivalstva. Od leta 1868.—1874. je bil ministerski predsednik. V tem času je

dosegel: nov cerkveni zakon za Irsko (1869), nov pravičnejši zakon za irsko prebivalstvo in zakon za ljudski pouk (1870), tajno glasovanje pri volitvah v parlament (1871) i. dr. Leta 1871. po nemško-francoski vojski se je precēj nagnil na rusko stran, vojaštvo je mnogo izboljšal s tem, da je odpravil kupovanje častniških služb. L. 1874. se je pa moral umakniti nasprotnikom in je kot zasebnik deloval na literarnem polju. Kot bogoslovni pisatelj je pač pokazal, da mu poleg vse dobre volje nedostaje strokovno - bogoslovnega znanja; mnogo boljši so njegovi spisi o stari zgodovini. Že l. 1869. je priobčil razpravo: „*Juventus mundi. The Gods and men of the Homeric age*“ (Mladostna doba človeštva. Bogovi in ljudje v Homerjevi dobi). Sedaj je spisal daljši uvod k Schliemannovi knjigi o Troji in je l. 1876. izdal prvo knjigo obširnega dela „*Homeric synchronism*“, v kateri dokazuje, da je obleganje trojanskega mesta zgodovinsko dejstvo in da je slavni grški pesnik Homer res živel in opeval ta dogodek. A ni se popolnoma odtegnil politiki. V nasprotju z angleško vlado in z velikim delom časništva je z največjo vnemo zagovarjal osvobodjenje vshodnih kristijanov, zlasti Bulgarjev, od turškega jarma in odobral ruske napore proti Turkom. L. 1879. je zopet v parlamentu govoril in v neštevilnih predavanjih na Škotskem grajal vladno zunanjo in notranjo politiko. Dne 23. malega travna l. 1881. je pa dobil nalogo, da sestavi novo ministerstvo. Bil je nasprotnik nemškega cesarstva in Turkov in se je potegoval za Irce. Dasi je sedemdesetletni starček deloval z občudovanja vredno vnemo, ni imel povsodi sreče. Angleži so izgubili Sudân in podlegli Rusom v Afganistanu. A v notranji politiki je bil srečnejši. L. 1885. je dosegel nov volilni red. Šestinsedemdeset let star je postal zopet ministerski predsednik. Čim starejši, tem odločnejši je bil. Po dolgotrajnih težkih političnih borbah, v katerih se je zlasti potegoval za zatiranje Irce, je l. 1886. odstopil, a se je do smrti l. 1898. še bavil s slovstvom in s politiko.

To je suhi obris življenja. Treba je, da se ozremo še na ideje, ki so ga vodile.

Znano je, da je bila Angleška popolnoma katoliška, dokler je ni kralj Henrik VIII. potegnil za sabo v razkol. Hotel je zavreči svojo pravo ženo in se poročiti z drugo. Papež Klement VII. ni mogel in ni hotel razvezati zakramentalne zveze, in kralj Henrik si je zato po krivici prilastil duhovno oblast, sklenil prešešno zvezo in postal razkolnik (1534). Že Henrik VIII. je silil svoje podložnike v razkol, a najhujše nasilje je delala katoličanom njegova iz te prešešne zveze rojena hči Elizabeta, ki je zapirala v ječe in morila papežu zveste katoličane, jemala jim posest ter jo dajala razkolni državi in svojim privržencem. „Kralj ima najvišjo duhovno oblast, cerkev in vera sta odvisni od države“, to je bilo načelo nove anglikanske cerkve. Ječa in umor sta bili sredstva, s katerima se je širila ta kriva vera, in po dolgotrajnem mučeništvu je državna oblast prisilila angleško ljudstvo, da je uklonilo svoj vrat razkolu. Nobenega pametnega razloga niso imeli Angleži za ta odpad, saj še sedaj nimajo nobenega znanstvenega sestava svojega veroizpovedanja in se v šolah zatekajo k luteranskim knjigam, dasi sami niso luterani. V našem stoletju pa so začeli razboriti Angleži preiskovati izvor tega razkola, spoznali so krivico, ki je to pridno in nadarjeno ljudstvo odtrgala iz naročja katoliške cerkve, katera je z lučjo svete vere prinesla Veliki Britaniji tudi svetlobo omike. Vsako leto se sedaj na tisoče Angležev vrača v katoliško cerkev. Gladstone je bil osebno znan z velikimi pospeševalci katoliškega gibanja na Angleškem, med katerimi so najvažnejši kardinali Wiseman, Newman in Manning.

Dasi vzgojen v čisto anglikanskem duhu, je Gladstone vendar spoznal temeljno zmoto anglikanizma. Cerkev ne sme biti odvisna od države, duhovna oblast, katero je dal Kristus svojim naslednikom, ni podrejena samovoljstvu raznih kraljev in poslancev: to načelo je odkrito in jasno zagovarjal pred ljudstvom in parlamentom. Njegova misel o

državi, katero je izrekel v knjigi „Poglavje lastnega življenjepisa“, je ta: Prva dolžnost države je pač, da varuje življenje in imetje podložnikov. A poleg tega namena ima država še druge, ki niso nič manj važni. Zlasti mora varovati svobodo cerkve in njene koristi. Znani angleški zgodovinar Macaulay je sicer rekel, da se pravi vladati samo politiko uganjati, a Gladstone ga pobija, češ: Država ima tudi vest in je odvisna od božjih zakonov.¹⁾

Posebno v zakonskih zadevah je Gladstone zavrnil razkolne težnje po razdiranju zakonske zveze in zagovarjal katoliški nauk o nerazveznosti zakona. Z vso silo svoje sijajne zgovornosti je več nego sedemdesetkrat zagovarjal zakon in v parlamentu odločno rekel: Zakon je sveta „tajnost“, katere veljavnost je visoko vzvišena nad državljanskimi pogodbami.

Gladstone pa, celo življenje zapleten v politične borbe, si ni vzel časa, da bi bil proučil versko vprašanje tako temeljito iz virov zgodovine in božjega razodetja, kakor njegov veliki prijatelj kardinal Manning. Pač je v zbornici naglašal očitno potrebo verskega pouka in zahteval, da veronauk ne sme biti le predmet, ampak da mora biti „ves zistem prošinjen od verskega duha“. Pač je v parlamentarnih počitnicah, ali kadar so ga politični nasprotniki za kratko dobo oprostili vladarskih poslov, hodil k svojemu sinu, anglikanskemu župniku, vzel talar in roket ter pridigoval v cerkvi in tudi v zasebnem življenju dajal lepe vzglede. Pač je spoznal, da vladajo v razkolni cerkvi osodepolne zmote in videl tisoče izpreobrnjencev: a sam je bil preveč navezan na svoje častne službe, da bi jih bil žrtvoval. Leta 1851. je z Manningom poslušal pridigarja, ki je govoril o dolžnosti, da moramo vse zapustiti in iti za Izveličarjem. „Ali so vas zadele te besede?“

¹⁾ Gladstona imenujejo na Angleškem z razkolnega stališča liberalca. A ta „liberalizem“ je čisto drugačen, kakor naš liberalizem. Angleški liberalizem zahteva osvobojenje katoliške cerkve od državnega nasilstva, naš liberalizem pa se bori za „osvobojenje“ posameznika in človeške družbe od božjih postav.

vpraša ga Manning. „Ne“, odgovori Gladstone mrzlo, „zame ne veljajo.“ Čisto drugače pa Manning. „Dobro“, rekel je, „zame pa veljajo in takoj bom ravnal po njih.“

Vedno je izkušal približati se katoliški cerkvi, a pri tem ga je vodila zmota, da sta katoliška in krivoverna cerkev obe jednako veljavni in opravičeni. L. 1896. se je obrnil do papeža Leona XIII., češ naj prizna anglikansko posvečenje za veljavno in katoliško cerkev združi z anglikansko in z grško razkolno cerkvijo na podlagi dogem o presveti Trojici, o učlovečenju in o apostolskem nasledovanju. Seveda je sv. oče najsrčnejše pozdravil željo po združenju, a zmote ni mogel sprejeti. Zlasti je Gladstonea zbadlo, da papež ni priznal veljavnosti anglikanskega posvečevanja. Anglikanski škofje namreč izvajajo svoje posvečenje od razkolnika Mateja Parkerja, kateri sam ni bil pravilno posvečen, torej jim ni mogel dati apostolske oblasti, in oni ne morejo posvečevati mašnikov. Narodnostni ponos in nepoznanje resnice je bilo pač krivo, da je ta veliki mož umrl, predno se je združil s cerkvijo.

Posebno jasno je pokazal Gladstone svoje človekoljubje v boju za pravice irskega ljudstva. Irci se namreč niso dali potegniti v razkol in so rajši trpeli najhujše preganjanje, nego da bi se odpovedali pravi cerkvi. Silno mnogo je prestal ta narod za svoje prepričanje. Jemali so katoličanom zemljo (pod Elizabeto čez 600.000 akrov, pod Jakopom I. okoli milijona akrov, Cromwell jim je vzel čez pet milijonov akrov, jih razdelil svojim vojakom ali prodal angleškim spekulantom itd.), katoličane so morili, zapirali, izganjali, jemali jim šole, kratili zaslužek, zatirali obrt, odganjali jih od služb, vzeli jim vse javne pravice: a irsko ljudstvo je ostalo katoliško. Pač se je v tem stoletju njih položaj nekoliko zboljšal, vendar kruta roka angleškega fanatizma in dobičkarstva je še ležala na tilniku tega izmučenega ljudstva. Gladstone se je trudil, da bi osvobodil irsko cerkev iz državnega jarma, osvobodil vest in vero katoličanov, hotel je gmotno stanje irskega prebivalstva urediti in mu

dati samostojno upravo. Predložil je l. 1893. zakon „Home Rule“ (domovinski red), s katerim je po vročem boju prodrl v ljudski zbornici, a zgornja zbornica ga je zavrgla. Vsega pač ni dosegel, a prebil je led.

Za nas Slované je pa še posebej znamenit Gladstone zaradi naporov v balkanski politiki. Kimovca meseca leta 1876. je izdal knjigo „Bulgarian horrors and the question of East“ (Bolgarske strahovitosti in vshodno vprašanje). V njej popisuje nečloveško rav-

nanje Turkov, trpljenje balkanskih Slovanov, hvali Ruse, da so začeli odločen boj proti Turkom, in zahteva, da se naj turška oblast odpravi in Balkan prepusti tamošnjim Slovanom.

To so glavne ideje, ki so vodile Gladstonea. Ko so njegovo truplo položili v grob, dal je neki prijatelj nasuti nanj prsti iz vrta Getsemana. Ta zadnja usluga prijateljskega srca pač lepo označuje mišljenje tega velikega državnika.

Arabeske.

(Zložil E. Gangl.)

20.¹⁾ Županova hči.

Hči županova, seveda,
S kmetov mora iti v mesto,
Da se kuhati, šivati,
Nemški in še kaj uči.

In tako se je zgodilo,
Lepa Minka prosi mater:
„Mamka moja, oh, saj veste,
Kdo bi zmeraj bil doma!“

„No, saj res! Lepó se vèdi
In olikaj se gosposki,
Pa naj stane, kar že hoče —
Plačam lahko, čast Bogú!“

In kar mamka so sklenili,
Bilo očki je po volji,
Voz zaprežejo, in hajdi!
Hčerko peljejo učit.

Joj, to vam sedaj je Minka!
Čeveljčke ima rumene,
Ozke, stisnjene, da joka,
Kadar si natika jih.

In čez pas — kako je tanka,
In kako si uravnala
Čudno je lasé, pa kakšen
Nosi vrhu njih klobuk!

Rožna lica si zakriva
Z mehkim, lahkim pajčolanom,
Solnčnik nosi in pahljačo,
Da ne žge je solnčni žar.

Krilce svilnato, rokavci
Speti so iz čipk prozornih,
In na rokah rokavice,
Za pestmí obroček zlat.

V gledališče in koncerte,
Na zabave in na plese
Hodi redno; — pri šivilji,
Pri ognjišču nikdar ni.

In če ziblje se po mestu,
Stikajo gospôda glave
In se drezajo s komolci
Ter poredno se smejó:

„Oh, odkod se ta je vzela?
To vam kmetiško je teslo,
Zna se ji že uro daleč,
Da ni v glavi v redu vse!“

Za velikonočne svetke
Gre pokazat se domačim ...
Sapa mamici zastane,
Očka ji rekó tako:

„Glejte spaka! Kaj ste v mestu
Pratiko že pozabili?
Kaj si se namaškorala?
Zdaj je post že, ne pa pust!“

¹⁾ Prim. „Dom in svet“ 1897, str. 726.

21. Oče in sin.

Pomladni dan ljubó se smeje
 Na vrtu koč osamele,
 Po gredah žarek solnčni greje
 Rudeče rože, rože bele.
 Na mehki travi sredi rož
 Bolan leži zamišljen mož:
 Ob njem življenje novo rase,
 A v njem poganja smrtna kal —
 Ki jo s seboj iz tujih tal
 Prinesel je v domačo vas.
 Duh gleda mu v pretekle čase,
 Ko gnal ga v svet je srčni glas,
 Da v siromaštvu, gladu, bedi
 Mladost posveti svojo vedi,
 Da kdaj mu vstane boljši čas.
 Kipelo mu srcé je vroče,
 Če gledal je v bodoče dni,
 Ko živel bo pri sinu oče,
 Ki v bedi zanj doma živi.
 In oh, najlepši pride dan,
 Da sam postavi si ognjišče:
 Družico potlej si poišče
 In jo na svoj dovêde stan.
 Oh, saj mu znan obraz je že,
 Ki ga zaklenil je v srce . . .
 A zdaj? . . . Ob njem življenje rase,
 A v njem poganja smrtna kal —
 Še nekaj hipov . . . Up in žal
 Ugasne ž njim za večne čase!

Ob sinu oče sivolasi
 Ves v misli zatopljen sedí,
 Prežiti stopajo mu časi
 Pred dušo mračno, pred oči.

Oh, koliko prebil nezgode
 Mož je, odkar ga nosi svet,
 Tepen od trde bil usode
 Od mladih je do poznih let!
 Ta ped zemljé ga je živila,
 Ž njim ženo, ki mu je rodila
 Jedinca, potlej sama spat
 Na veke šla je v groba hlad.
 Od zore v mrak, iz mraka v zoro
 Potil se je in delal nem,
 Da bi končal se z delom skoro —
 „Umreti vendar še ne smem!
 Jedinca ímam, dete, sina,
 On nadeja mi je jedina.
 Kadàr doraste, takrat zame
 Skrbel bo iz ljubezni same!“

In oče se ogleda nanj,
 Pogled ta splaši ga iz sanj:
 Oči udrte, lica blede,
 Dih kratek, slaba že beseda,
 In kri iz ust . . . „O, večni Bog!
 Jediní meni je otrok.
 Glej, tu drhtim in tu klečim —
 Jaz se umreti ne bojim! . . .“

Zaman! — Še lice preleti
 Bolniku smeh, in dih zastane . . .
 Očetu solze tri v oči
 Privró iz same srčne rane:
 Po ženi prvo solzo toči,
 Zamrle upe z drugo moči,
 V očesu tretja mu gori —
 Ž njo sina mrtvega kropi.

22. Angel mirú.

Ti zdiš se mi, o ljubo dete,
 Kot sveti angelček mirú;
 Jaz ljubim te iz duše vnete,
 Ti sne budiš mi v srčnem dnú.

V teh snih si mi posoda sveta:
 Líc tvojih cvetje jo krasí,
 Na njih sta demanta pripeta —
 Saj ti tako goré očí.

A v tej posodi duša biva,
 Ki je čistejša kot zlató,
 In mir in pôkoj se razliva
 Po nji tako sladkó, mehko . . .

In če poljubim te, objamem,
 Poji srcé mi blažen slaj,
 A duša se v pokoju samem,
 Moj angel, raztopi tedaj!

Volja in nevolja.

(Slika iz življenja v pismih. — Spisal *Velimir.*)

(Konec.)

XIX.

Mimica Radoslavu.

V Ljubljani, svečana 189.

Presrečni gospod Radoslav!

Brat mi je izročil Vaše pisemce in naročil, da naj Vam odpišem. Dejal je, da sam ne more odgovarjati na tako pobožno pismo, ker se je — odvadil. Meni pa zaupa, da imam še toliko pobožnega čuta v sebi, da Vam dostojno odpišem na dostojni list. Najprvo Vam vračam pesemco, ki ste mi jo poslali. Svetujem Vam, da jo pošljete v „Vrtec“. Vidi se Vam, da ste se pootročili, kar ste šli po koline h Krešimiru. Tudi pokmetili ste se, ker se tako zadirate v bale in veselice. Le ostanite pri škisu v Klancu, mi pa ostanemo, kakor smo b'li. Res, da ste bolni in navezani na podporo in postrežbo svojega prijatelja, toda tako daleč ponižati se in klečeplaziti pred črnorizci —, to je pa že preveč. Lahko imate živo vero, tudi jaz jo imam, in prav veselilo bi me, da ste zopet prišli do tistega prepričanja, katero ste od matere podedovali in katerega jaz z bratom nisem nikdar zatajila. Toda tega bi pa vendar ne smeli pozabiti, da pri črnih gospodih ni v nevarnosti vera, ampak bera, in da je pri nas več krščanstva kakor pri njih, dasi nas pitajo z liberalci. Zapomnite si, gospod Radoslav, mi smo verni, ne pa klerikalni. Tudi jaz sem za jarem Gospodov, a za jarem Krešimirov ne.

Sram me je, da sem častila tako veter-njaškega človeka, kakor ste Vi. Poprej ste kazali res lepe nade v pesništvu, a odkar ste zajahali klerikalnega polipa, ste postali smešni, in povem Vam: dokler ne popravite žalitve, ki ste jo napravili meni v svoji bedasti pesmi, češ, da jaz moža lovim — vsaj

med vrsticami se to bere — Vas zaničujem, zaničuje Vas moj brat, zaničuje Vas ves inteligentni svet, zaničuje Vas in Vašega huj-skača Krešimira.

Brez pozdrava

Mimica Brodnikova.

XX.

Josipina Radoslavu.

V Štoréh, sušca 189.

Moj bivši ideal!

Mislila sem res, da si drugi Prešeren, ki časti svojo Julijo ter jo obožava. Ljubezen čista liki kristal je odsevala v mojem srcu. A kaj sem čula? Da si moralična propa-lica, da se sedaj duhovnikom obešaš na vrat, da bi zamazali tvoje grehe, da živiš od njih milosti, in zato še zanje deluješ in jih hvališ, kjer moreš. Sram Te bodi v dno Tvoje pro-pale duše.

Z vsem zaničevanjem

Josipina.

XXI.

Radoslav Krešimiru.

V Ljubljani, sušca 189.

Predragi!

Ne zameri! Ušel sem Ti kakor tat. Toda nisem mogel drugače. Kri mi pólje v srcu in osveta mi narašča liki hudournik. Da pa opravičiš moje postopanje, prilagam Ti dvoje pisem. Ali sem jaz to zaslužil? Veš, da naju veže odkrito prijateljstvo, da moj značaj ni umazan kakor značaj teh ženskih, da sem postal to, kar sem, po študijah in izkušnjah: a sedaj tako očitane? Tako sta me pogrela

ta dva lista, da nisem imel več obstanka, in rad bi Ti bil odprl svoje srce, a nisem si upal. Bal sem se, da bi Te preveč užalila ta podla pisava. Zdi pa se mi vendar-le, da sem ravnal napačno. V hudem mrazu in prelahki obleki sem se vozil — bolezen se mi je zdatno shujšala. Že sem menil povrniti se k Tebi ter prezirati tako mrzko pisanje, toda prepozno sem se spomnil, da imaš ti več moške volje kakor jaz in da bi Ti ta udarec bolj junaško prenašal, kakor ga jaz morem. Sedaj pa sem preslab, da bi šel na pot.

Po poštni nakaznici sem ti poslal zadnjo vsoto, ki sem jo imel naloženo v hranilnici po svoji materi. Oh, zlata dušica, da te ni več! Kako bi te potreboval!

Izroči Liziki moj hvaležni pozdrav ter ji ne kaži ženskih listov. Ona tega pač ni zaslužila.

Jaz pa vendar-le priznam, da sem to zaslužil in da me Bog pokori za grehe moje preteklosti. Le žal, da znam še tako malo potrpeti. Prosim Te, da mi pošlješ Pekčeve postne pridige o Kristusovem trpljenju, pisane z metelčico. Pogrešam jih.

Ne zameri in ne pozabi svojega v Bogu udanega

Radoslava.

XXII.

Krešimir Radoslavu.

V Klancu, vel. travna 189.

Presrčni moj Radoslave!

Vesel in žalosten sem bil Tvojega pisma. Vesel, ker si tako udan v božjo voljo, žalosten, ker sta Te ti zlobni ženski tako užalili. Bog izkuša Tvojo potrpežljivost, toda bodi možak! Res, da mi je mnogo skrbi napravil Tvoj skrivni odhod, užaljen sem bil, da si me tako zapustil — svojega prijatelja, užaljen pa zlasti, ker mi pošiljaš zadnje ostanke materinega prihranjenega denarja. To vendar veš, da nisem nikdar zinil o kakem plačilu, in ko bi tudi bil to, za kar Te imajo Tvoji sorodniki, — kar pa pride pozneje — ne bi mi prišlo na um, da bi hotel izkoristiti svojega prijatelja. Po nakaz-

nici Ti vračam novce, in kadar boš v zadregi, ne oziraj se drugod. Moje srce je vedno odprto za-Te.

In ti ženski?! Nikar si ne ženi k srcu njunih pisem in prepusti meni maščevanje. Izbij si iz glave in bodi prepričan, da jima jaz izmijem oči in ušesa, usta in srce. Niti Brodniku ne pripisujem toliko zlobnosti kolikor njegovi sestri.

Žal, da mi nisi odkril svojega srca, ko si bil še pri meni. Le premalo mi skoro še zaupaš. O, kako bi bilo vse drugače! Ne bilo bi Ti treba v mrzli zimi pobirati svojih kopit ter bolezní pomnožavati. Toda kar je, je. Prav rad bi Te obiskal, a ravno sedaj se bližajo velikonočni prazniki in mi ni mogoče od doma.

Žal, da Te ni tu. Tine Otrebnik mi je pisal, da naju o veliki noči obiše. On meni, da si še pri meni. Začeti misli na svoje ter odpreti prodajalnico v kaki vasi.

Tudi meni se obetajo še hudi časi v Klancu. Menim pa, da so ti časi že precèj pri kraju. Ko sem popravljaj gospodarsko poslopje, napravili so ljudje pot za župniščem. Dokler ni bilo delo končano, sem dovolil. A sedaj nečejo nič slišati o moji prepovedi, in že se je pravda začela. Moj prijatelj župan — ljudje so ga silili k temu — napravil je tožbo radi motenja posestva, in kajpada sem propal. A jaz sem napravil lastinsko tožbo, in tako se prepiramo in pulimo. Vederemo! Rožic si ne bom nastlal na pot — to vem. Pa kaj se hoče? Župnija je razpisana, in kmalu pride čas, da se odloči moja bodočnost. Težko bo kaj. Pa saj je svet velik, in ljudje zmerom mrjó in se rodé — tudi gospodje.

K sklepu Ti priložim to-le pisemce, ki sem je dobil pred nedavnim časom. Smejal se boš, ko je prebereš — jaz sem se tudi.

Prečastiti gospod župnik!

Pišem Vam par vrstic ter želim, da bi Vas moje pisanje našlo pri najboljšem zdravju in veselju. Lepo prošnjo imam do Vas, da bi mi namreč neko reč naklonili. Vam je dober prijatelj moj žlaht-

nik Radoslav Prpež, ki je na Dunaju študiral za jezičnega dohtarja, pa je sedaj neka grofinja pod Čelom ves svoj grad nanj zapisala. Jaz sem služil svoje dni cesarja štirinajst let, potlej sem pa bil za kočijaža petindvajset let pri gospôdi. A za starega človeka kdo mara? Tako pa sedaj revščino ogrebam in rad bi si na stare dni kaj priboljšal. Vi zame govorite, da me moj žlahtnik za kočijaža vzame. Za to sem še dober, delati pa ne morem dosti, saj veste, kaj bo star človek? Jaz sem tistega Prpeževega Mihe sin, tistega, ki je bil šepast. Če Vi besedo zame položite, pa je kar gotova.

Sedaj Vas pa po domače pozdravim, jaz

Luka Zavrl.

Častitam Ti torej na podlagi tega pisma kot grajščaku ter ostanem ves

Tvoj

Krešimir.

XXIII.

Radoslav Krešimiru.

V Ljubljani, vel. travna 189.

Moj prijatelj!

Ave Caesar, morituri te salutant. V gostilni stanujem, bolan na smrt. Tuji obrazi hodijo okrog mene, a vendar prijazni. Še sem lazil po sobi, a sedaj ne morem. Na naslonjaču sedim in zrem skozi odprto okno.

Še enkrat daj mi, majnik zlati,
Da gledam zorni tvoj obraz...

Želja se mi je uresničila. Svež vzduh prihaja skozi okno, in cvetje iz bližnjega parka diši ter razgrinja okrog mene prečudno vonjavo. Divji kostanji se košaté, in vedno zelene ciprese tiče ob nasadih. Zimzelen se vpenja po zidovih in zgodnje cvetice kažejo svoje glavice. Vse je zunaj v zelenju in v cvetju...!

Pero se mi krči, prsti se mi tresejo, glava omahuje. Še je volja v meni; duh je voljan, a meso slabo. Moči me zapuščajo, in čakam, kdaj me ponesó iz hiše žalosti na kraj, kjer spé „nezdramno spanje“. Čutim, da se

kmalu duša loči od telesa, in potem? ... Hvalo ti neskončno, ljubi Krešimir! Bog me je vodil po čudnih potih in Tebe je izbral za posredovalca, ki me je privêl na pravo pot. Srečen sem v nesreči! Frančiškanski pater je bil že trikrat pri meni in skrbi zame kakor oče za svojega sina. Vse sem mu sporočil in izročil. Gospod je moj tolažnik, in nebeška kraljica moja pomočnica...

Zrem ljudi, ki tekajo po ulicah k Šmarnicam. Ah, srečni ljudje! Tudi pred menoj na mizi stoji majhen kip nebeške kraljice in šmarnice jo venčajo. Kako sladek mi je pogled na to podobo! V rokah pa držim sv. razpelo. Nikdar nisem mislil, nikdar upal, da mi bo razpelo v toliko tolažbo. Da, človek potrebuje prej ali slej, ako kaj misli, tudi druge filozofije kakor iz vinskih duhov, praznih besedij blaziranih zasmehovalcev svete vere in topih epikurejcev sedanjega časa. Kako sem srečen, da sem našel to filozofijo in ne umrjem, kakor pogine živinče.

Še se utrinjajo solnčni žarki v oknu, še žari večerna zarja v daljavi... A kako dolgo še? ...

Ljubi prijatelj! Morda že zaspi za vselej ta trudna roka, ki piše zadnje pismo, tedaj, ko prebereš moje vrstice, labudjo pesem...

Ah, ljubi križ, dragi Rešitelj, da nisem poprej maral zate!

Prijatelj, ne pozabi me v molitvi. Poravnal sem vse, tudi Luki sem poslal novce, ki jih Ti ne maraš! Še jedenkrat: pozdrav Tebi, pozdrav sestrici!

Tvoj

umirajoči
Radoslav.

XXIV.

Krešimir Radoslavu.

V Klancu, vel. travna 189.

Kako hudo mi je, da se je vse zasukalo tako! Dal bi Ti življenje svoje, ako bi Te mogel s tem rešiti. Žalost mi trga srce, in vendar sem vesel, ko berem in berem Tvoje pismo. Oh, kako si mi drag, moj ljubi prijatelj!

Gradba in bramba jeruzalemskega mesta.

Risal A. Guaiž.

Upam, da Te še najdem živega. Poju-
teršnjim Te obiščem. Grem po opravkih v
Ljubljano. Klanec je dobil drugi, jaz pa sem
prosil za drugo službo. Zatrjujem Ti, da
bodo moje misli pri Tebi, dokler si ne po-
dava rok. Na svidenje

Tvoj

zvesti
Krešimir.

XXV.

Krešimir Lisiki.

V Ljubljani, rožnika 189.

Draga sestra!

Radoslava sem še dobil živega. A sedaj
ga ni več med živimi. Na parah leži, zato

čakam njegovega pogreba. Pretresljiva je
bila njegova smrt, a lepa! Govoril je do
zadnjega. Tudi Tebe se je spomnil . . .

Pa še nekaj. Pri škofijstvu sem zvedel,
da sem dobil župnijo Jančji dol. Selila se
bova torej, kakor se je preselil najin ljubi
Radoslav — upam — v nebesa. Čeprav sem
žalosten zaradi smrti njegove, vendar sem
vesel, jako vesel, da je umrl tako lepo,
spravljen z Bogom in s svetom. Po pogrebu
pa précej pridem domov

Tvoj

brat
Krešimir.

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

VIII.

V nekaj mesecih po shodu je začela
posojilnica poslovati.

„Nič ne bo!“ slišalo se je dostikrat od
strani, ker ni posojilnica takoj poslovala.

In marsikdo je bil vsled tega potr t in
še bolj nezaupljiv.

„Samo kokodajskanje, in nič jajec!“ režal
se je Štempihar. „Ali vam nisem pravil? Da,
vidite! Nič!“

„Posekati so te hoteli!“ laskali so se mu
privrženci.

„Pa kaj morejo? Nič! Še bodo okoli tebe
lazili, še, samo če boš hotel posojati ljudem.“

„Vsakomur že ne! Samo tem, ki poznajo
mene!“

Marsikateri privrženec je v srcu pre-
klinjal to znanstvo, ker je bilo predrago,
toda pomoči ni bilo . . .

Posojilnica se je zdela mnogim prijetne
sanje — žal — le sanje, ki ne koristijo nič.
Ker niso videli takoj uspeha, pleglo se je
njih navdušenje in upanje.

„Bo!“ razlegalo se je od ust do ust, ko
so ugledali na posojilničnem stanovanju ba-
hati napis: „Posojilnica“ in so čuli razglas
odborov.

„Kje bo denar?“ izpraševali so se od-
borniki, prijatelji, nasprotniki . . .

„Kje? Od kod?“

V sili Bog ne zapusti nikogar, kdor se
zanaša na njegovo pomoč in sam upre vse
sile duha in telesa za dobro delo . . .

Polagoma je kapljal denar skupaj.

Prvi denar so vložili odborniki po svojih
skromnih močeh. Ta več, ta manj, vsakdo
pa z iskreno željo, da bi se denar množil
v skupno korist združnikov. Prinesli so
denar znanci in prijatelji ustanovnikov, pri-
nesli so ga mali ljudje, ki so imeli denar
shranjen po skrinjah, ker ga niso znali po-
sojati, prinesli so denar kotarji, dekle in
drugi varčevalci, in nu, naposled so zaupali
denar posojilnici tudi oni, ki so imeli kaj
denarja v tako imenovani „Kranjski hranil-
nici“; tudi ti so hoteli postati deležni s svojim
denarjem dobrih del.

Tako se je množil denar hitro, nepričakovano, da je ljudstvo strmelo in se čudilo, odkod je nakrat toliko denarja.

Denar, ki je ležal neplodovit v skrinjah, ki je delal skrbi starim možičkom in ženicam, ki so ga skrivali pred ognjem, tatovi in svojimi izkušnjavami, denar, ki je pomagal množiti moč nasprotnikov v deželi, prišel je v ljudske roke, da se obrne v ljudsko korist.

„Bo!“ oddahnil se je marsikateri siromak, katerega so pestili oderuhi. „Tudi nam se jedenkrat smehlja bodočnost. Dal Bog, da bi ne bile samo prikazni v sanjah!“

In prišli so drug za drugim odkrivat v posojilnico svoje rane, svoje smrtne težave. Oj, koliko jih je prišlo na videz zdravih, trdnih, v resnici so pa bili že zapisani gospodarski smrti. Črni krokarji so komaj čakali, da si razdelé plen.

In ti siromaki so se vračali iz posojilnice lahkega srca in veselih lic, saj jih je poživila vesela nada, da se rane skoro polagoma zacelijo, da bodo morda tudi oni še jedenkrat vskliknili: „Prosti smo!“ Da, še so čutili na sebi spone, ali te spone so bile vse drugačne, kakor verige, na katerih so jih imeli otvezene izkoriščevalci.

V ljudskih srcih je vstajala vera v boljšo bodočnost, vzbujala se je vera v lastno moč, v silo združene človeške delavnosti. Vzbu-jala se je podjetnost...

Toda na Štempiharjevini in še drugod tega niso bili veseli, zakaj ljudje, katere so imeli doslej na vrvi, kateri so slušali doslej na miglje, kateri so dotlej veselja trepetali, ako jih je obšinil prijazen pogled Štempiharjev, postajali so — svojeglavci.

Dejali so:

„Tudi mi smo ljudje, ne živina! Doslej smo poslušali glas svojih izkoriščevalev, svojega razuma pa ni vprašal nihče, kakor se ne vpraša topa žival, ki pameti nima. Zakaj nam je dal Bog razum in prosto voljo? Tudi mi smo in hočemo biti ljudje.“

In krenili so na pota, ki so se jim zdela najprimernejša. Več se niso bali onih, katerim so bili dolžni, visokih obrestij niso

hoteli plačevati več, ogibali so se prodajalnic in gostilnic onih, katerih se dotlej niso smeli. In to je bilo lahko, ker so se opirali na posojilnico, ki je drage volje pomagala vsem k neodvisnosti...

Tako je postajalo tudi na Štempiharjevini mirneje. Glasnega hruma veselih pivcev ni bilo več, a tudi gneče petičnih kupovalcev ni bilo. Zlata jama, katero so bili s toliko lokavostjo odprli na cerkvenem svetu, začela je presihati. Dohajali so pač še na Štempiharjevino njegovi somišljeniki, da so si tožili o slabih časih, ki so prišli nad nje, toda ti so imeli precéj zadržane mošnjičke; ostajali so dostikrat tudi prepirajoči se mešetarji, ki pač radi mnogo pijó ali malo plačajo; zašel je tudi kak tujec ali pa kak domačin, ki rad v samoti in skrivaj použije kako merico dobrega črnikalca in malo pokramlja z gospodom Štempiharjem, ker vsak si poišče zabave po svojem vkusu.

Toda to Štempiharju ni zadoščalo. Prijatelji so prinašali premalo za življenje, o mešetarjih ni da bi govoril, tujca ni bilo vsak dan, da bi ga oskubli in o drugih?...

Štempiharja se je vsled tega loteval semtertje obup.

Ko je včasih sam sedel v prazni pivnici in gledal, kako se motá solnčni prah po sobi in brenčé mesarske muhe po oknih, zgražal se je tolike samote; spominjal se je minulih, zlatih časov in v duhu je gledal namestu zlate jame brezdno, brezdno, ki požre ves dobiček dolgih let. Zdelo se mu je, da razpade in izgine vse ono, kar mu je prirastlo k srcu.

In molčé je premišljal vse to, dajal si pogum ter snoval nove načrte, kako podpre svojo zgradbo, da reši sebe in svojo hišo.

Oblagodarjen je bil s hčerami.

Hčerke so zorele druga za drugo kakor jesensko sadje, ki s svojo zrelo krasoto vabi človeka, da je odtrga. Tudi hčerke so s svojo zrelostjo vabile ženine, češ, tu smo, vaše smo, snubite nas!

In prihajali so drug za drugim petični ženini, klanjali se cvetočim deklicam, šepetali jim o sreči in o ljubezni v zakonskem

stanu in omamljali tako mlada dekliška srca, da so se naglo v nemala kakor suha trava pomladi, ki hitro vsplamti, da zopet ugasne.

Ženini so pričakovali poleg pridnih nevest tudi velikih dot. Toda?

Štempihar je pač opazoval nagnjenje svojih hčerá za možitev, pil z zaljubljenimi ženini vino, jedel pečenko in spravljal denar, toda o udaji katere hčere ni hotel nič slišati. Bil je gluha, trd. Smehljal se je samohvali ženinov, preziral je prošnje in jok hčerá in osorno zavračal ženo, ki je imela srce za prošnjo ljubih hčerk, katero so ganile njihove solze.

Dejal ji je:

„Nora! Vse ženske ste jednake, mlade in stare: pameti nima nobena. Vedno godrnjaš: omoži jih, pomisliš pa nič! Ali ne veš, da je k možitvi treba denarja, da jih brez denarja neče nihče? — Glej, ljuba moja, in premisli! Časi, kakor vidiš, so drugačni kakor nekdanj. Prej sem do sedme ure zjutraj pridobil več kakor sedaj ves dan, družina me pa velja več kakor prej. Gostilna je prazna, prodajalnica prazna, sami smo, ljudje hodijo svoja pota. O, vražji Koren! Posojilnico jim je ustanovil ter jih nahujskal, da se niti ne bojé svojih upnikov. Skoraj bi se moral svojega dolžnika bati. Prej so se oni nas bali, sedaj jim strežemo mi. Saj si videla oni dan! Opomnil sem oni dan — v resnici prav prijazno — Komarja iz Zabukovja, ki mi ima dati nekaj desetakov, zakaj ne hodi več v našo gostilno in prodajalnico...“

„Oh, koliko jih več ne pride!“ vzdihne ona.

„In sem mu namignil, da ga iztožim. In kaj je dejal? Vzrastel je, češ, da sem ga že precěj izžel, da neče biti več molzna krava, ter je šel, v nekaj urah se vrnil in mi vrgel denar na mizo: „Na, tu imaš! Več nas ne boš!“ In spraviti sem moral denar in vem, da Komarja ne bo več k hiši in ž njim še mnogo drugih. Obetajo se pa nam še slabši časi. Ali nisi slišala zadnjič, kaj so govorili na trgu pred hišo? Zadrugo snujejo! Kmetje bodo sami prodajali svoje pridelke

in sami naročali potrebno blago. Potem je odklenkalo meni in mnogim drugim.“

„Pa saj si vedno pravil, da s posojilnico ne bo nič, in zadrugi se tudi smeješ!“

„Kaj pa hočem? Ali naj si še sam pomagam kopati jamo? Ali naj sam hvalim to in dajem poguma ljudem? Ne, tako bedast nečem biti! Vsaj tiste, ki še zaupajo meni, moram obdržati, da ne ostanemo popolnoma sami. Tako bi morda še živeli kakor sedaj; v prodajalnici dela Agata, gostilno opravlja Dorka, v kuhinji se suče Albinka. Najina nada, najin starejši sin, pa lahko hodi s hlapci in delavci, da gre delo bolj od rok. In ko odrastejo še drugi otroci, nam bo še lažje, ker ne pojde nič denarja od hiše. Otroci naj ostanejo doma!“

„Zmerom? Menda ne noriš! Kaj bodeš z dekličí? Ali čakaš, da ti zarjavé kakor pipec v blatu, katerega še otrok ne pobere? Možu jih daj po vrsti! Lej, za Agato jih je že toliko vprašalo, ubožica bi se tako rada možila, in Dorka je tudi že imela dobre snubače. Toda ti si trd kakor kamen. Ne omečé te solze otrok, niti obeti snubačev. Kaj vendar misliš?“

„Govoriš kot ženska. Tvoje pameti zastonj iščem. Povem ti, zakaj ne oddam nobene proč, ako še sama nisi izpregledala. Stvar je taka-le:

Naše premoženje in naš dom ostane navzlic posojilnici in bodoči zadrugi tak kot je sedaj, ako ostanemo vsi skupaj, ako bomo vsi pridno delali in služili. Otroke potrebujemo doma. Kakor hitro začnó zapuščati dom, kopneti bode začelo naše premoženje, naš dom se bo zrušil. A tega jaz nečem doživeti. Kadar pa mene ne bo več —? Hu! Potem naj se zgodi, kar se mora!“

„V resnici so važni vzroki, ki te silijo ravnati tako, vendar mislim jaz, da sreča in zadovoljnost lastnih otrok bi ti ne smela biti zadnja stvar. Vsak kočar omoži svojo hčer, le naši dekličí naj se ozirajo za možem kot solnčnica za solncem od jutra do večera, da naposled odcvetó in zvenejo, in ne bo maral nihče zanje?“

„To ravno hočem! Odcvetó naj, zvenejo naj, da jih ne bo več mamilo tako veselje.

Ostane naj jim le veselje do premoženja, do imenitnosti in časti. Premožna in veljavna mora biti naša hiša, zato pa moramo denar skrbno varovati, da veš!“

Razsrdil se je bil in zato se ga je bala. Zakrila si je obraz in solze so se ji vlile.

On je pa godrnjal o ženski kratkovidnosti in ženskih solzah, s katerimi bi se lahko zalivalo vino, ako bi ne bilo dovolj vode, katere so pa nestanovitne kakor rosa na solncu.

In ko se ona ojunači, mu reče:

„Morda je za nas bolje tako, kakor hočeš ti! Pa stôri po svoji previdnosti! Odslovî pa vendar Petičarja, ki se hodi ponujat Agati in nadlegovat mene in tebe. Agata je vedno bolj vanj zatelebana.“

„Naj hodi! Mar hodi zastonj? Mar pije zastonj naše vino? O, dokler bo še kaj takih bebcev v našem Kotu, se nam ne bo še prehudo godilo. Kadar pride čas, ga že odslovim. Za Agato, ki tako nerada sedi v prodajalnici, pa preskrbim drugod dela, saj se bo Zalika kmalu privadila prodajanja.“

„Kam misliš dati Agato?“

„Lej, poslušaj me, kaj sem si izmislil! Železnica ne sme tako voziti mimo nas, da ne bi dajala kaj dobička. Na kolodvoru je precëj prometa, tam bi se še marsikaj ujelo. Dva sta si že napravila tam gostilne, pa mislim, da se bo še jedna lahko, namreč — moja. Tone Glupec je postavil hišo preveč na desno, Martin Plavec preveč na levo: jaz jo pa postavim sredi med njima, ravno nasproti izhodu s kolodvora, da lahko vsak tujec najde v našo vežo.“

Ona potolažena tleskne z rokama in vzklikne:

„Saj bo res prav tako!“

„Agato damo tje gori, ker je prodajalnica ne veseli. Naj se nosi s kuhalnico, kolikor ji drago! In če bodo prihajali tudi trapasti mladeniči, ki takoj obnoré, ako ujamejo kak prijazen pogled, tudi prav, saj ti ljudje ne vedó, kaj je denar, in nikdar ne preračunijo, koliko jih velja zahajanje v gostilno. Ej, gostilna je dobra stvar za zaslužek, ti rečem. Ta nas bo rešila. Saj vidiš, da hočejo

ljudje čim dalje bolj pijače, in naši ljudje imajo rajši gostilne kakor cerkve. Bedak bi bil, ako bi zamudil tako priliko. No, pa kaj pravim: mislim, da Agati ne bo dolg čas na kolodvoru, prihajali bodo znanci, a tudi tujci se nas ne bodo mogli ogibati. Oh, tega Petičarja, ki je Agati zmešal glavo in še vedno misli na ženitev, o tega ozdravim, tega ohladim gotovo, in potem mislim da se ohladi tudi Agata.“

„Stôri, kar hočeš, kakor se ti zdi najbolje! Ako misliš, da je denar vse, delaj tako, toda glej, da te vsled same pameti ne ulovi nespamet. Pomisli na svojo mladost in mojo.“

Pustila je samega.

„Le pojdi! Ženske mi na starost ne bodo gospodarile. Agato in Dorko pa tudi prešerno veselje mine. Doma morajo ostati na straži, da nam ne izgine ono, kar smo si pridobili v toliko letih. Ako pa dekleta ne bodo hotela slušati, no, potem tudi vem, kaj mi je storiti: kopali smo zlato, dokler smo mogli, sedaj bodo zadosti drobtine, katere bomo pobirali povsod; da bi le teh nikdar ne zmanjkalo! Slava Bogu, da mnogim ljudem tako počasi padajo luskinе z očij, da se še ne zavedajo in ne zavedó lastne koristi.“

V nekaj tednih je bila zemlja pred kolodvorom Štempiharjeva, seveda za lepe denarce. Zadovoljen si je mêl Štempihar roke.

„Haha! Znati se mora! Tako pod roko se marsikaj dobi ceneje. Ako tičarju nobena tica več ne prileti v tičnico, nastavi limanico drugam. O, posojilnica in kar še snujete, me ne pokonča! Nimam še črva v glavi, da bi si ne znal več pomagati!“

Glupec in Plavec sta se jezila, ko sta bila zvedela, da se je ukeril med njima Štempihar.

„Oh, zelena nevoščljivost! Celó sem ga je privlekla, da prestreže drugim grižljaj kruha!“ bentil ga je Glupec.

Plavec je godrnjal:

„Ta Štempihar misli, da mora povsod on smetano posneti in na vsaki juhi cinke poloviti. Ako je nevoščljivost količkaj pregrešna, gotovo ni brez greha Štempihar!“

Štempihar se pa ni zmenil za jezo teh dveh, kakor se nekdam ni za Bliskovo in Krajčkovo. Vozil je kamen in les ter zidal hišo.

Agata je težko čakala trenutka, ko bo hiša zgrajena in se umakne starišem, ki nimajo zmisla za njeno ljubkovanje. Petičarja, ki je bil s svojo ljubeznijo nadležen, prosila je, naj počaka, da se stariši premislijo.

Oče je bil že sit Petičarjevih sanjarij in njegove nadležnosti. Ko je Petičar nekoč pri kozarcu vina vprašal Štempiharja, kdaj bo poroka, dejal je Štempihar:

„Poroka? Res ne vem! Agata se ne bo mogla.“

„O, da, da! ata! Agata komaj čaka vašega dovoljenja.“

„Tako? Tega nisem vedel, pa mi še ne pové! O, ti dekle, ti!“

„Denar imam. Ne bo ji težko pri meni!“

„Jaz pa nimam denarja! No, no, če je pa tako, da imaš denar, jo pa vzemi, naj bo! Kaka dva tisočaka mi lahko daš. Ravno sedaj zelo potrebujem, ko zidam.“

„O, rad vam posodim!“

„O, kaj posodiš? Daj mi! Jaz tebi Agato in ti meni denar!“

Petičar se je čudil.

„O, zakaj pa ne? Samo recite, koliko bo dote!“

„Dote? Nič! Ali nimaš dovolj Agate? Glej, kolika izguba bo zame! Kdo mi bo odslej delal?“

„Prodali je menda ne bode?“

„Kaj, prodal! Ali nimaš dovolj, da dobiš dekle? Za denar je hudo na svetu, in gledati se mora, kje se dobi. Dva tisoč mi daj in vzemi Agato!“

„To bi se reklo kupiti ženo.“

Petičarjeva ljubezen se je izkadila.

„Poiščite si drugega norca, morda ga dobite. Žene si ne kupim, rajši nimam nič! Vi imejte Agato, jaz pa denar! Plačam. Koliko sem dolžan?“

„Pa si takoj hud. Ko te mine nevolja, pa še pridi, da se kaj pomenimo pri kozarcu.“

Petičar jo je brž odkuril. Niti ozrl se ni v prodajalnico, kjer je Agata stala pri oknu in ga čakala. Otrla si je solze v tolažbo, da pride pozneje.

Zvečer pri večerji pa pravi oče:

„Petičar te je snubil, Agata. — Pa sem dejal, dva tisoč mi daj in jo vzemi! Pa ni bilo zanj. Kar pobral se je od tod.“

Agata zajoka milo, kakor otrok ob materini smrti, in zbeži iz hiše, Dorka in Albinka sta se jezili. Vsem je prešel tek, da so se razkropili od mize.

Štempihar se je pa veselil in s slastjo večerjal, ker je ženina tako umno odgnal od hiše.

Za sv. Urha semenj je bila hiša pred kolodvorom dodelana. S Štempiharjevine so vozili orodje, posodo, vino. Agata je pobrala vse, kar je bilo njenega, ter dala prenesti na kolodvor. Komaj je čakala trenutka, ko pojde s Štempiharjevine.

S Petičarjem ni imela nobenega znanja več, ker ga ni bilo blizu. Tudi na pisma ni odgovarjal, ampak godrnjal je:

„Če misli Štempihar, da mu bo kdo še denar štel za hčere, le naj jih ima in čaka! Jaz si bom že poiskal boljšo doto.“

Agata se je tolažila:

„O, ne bom čakala starosti v samskem stanu. Omožim se tako ali tako. Stara tetka ne bom.“

Na Veliki Šmaren je bila otvorjena gostilna na kolodvoru. Ustavljali so se tuji sejmarji in pa domači privrženci so prihajali obiskat Štempiharja.

„Tako ni, kakor je bilo včasih, pa vendar pojde“, dejal je Štempihar, ko je zvečer prešteval denar.

Agata je bila spretnejša natakara kakor prodajalka.

(Dalje.)

Ob Balkanu.

(Spomini iz Bolgarije. — Spisal Jos. Repina.)

(Konec.)

IX.

Večerni mrak se je zgrinjal nad mestom Tatar-Bazardžikom.

Čitalniška dvorana v zdravilišču je bila tedaj prazna bralcev, prazna do okna glavnemu vhodu nasprotne stene, kjer sem la-
godno slonel jaz, prebiraje z zanimanjem
uvodni članek „Svobode“, ki je na res čudno
svoboden način razodeval neke tajnosti na
knežjem dvoru in šibal bolgarsko vlado.
Zatopljen v časopis nisem čutil teme, ki je
bolj in bolj legala na črke in jih odmikala
mojim očem; a ko je bil nažgal strežaj sve-
tilke pod stropom, sem se instinktivno po-
maknil k mizi in čital dalje, strastno čital.

Kratko le sem pogledal na rožnooble-
čeno damo, ki je zdajci vstopila, zamrmral
nekaj kakor „Dober večer“ in se že zopet
zaglobil v svoje čtivo . . . tu pa mi potis-
nejo drobni prsti roke z listom vred doli,
in srebrn, vesel glas zakliče:

„Gospod Josip!“

Za Boga milega — koga sem zrl pred
sabo? Bello, gospico Bello iz Kazanlika!

Da, zmota ni bila možna. Isti fini obrazek
s svileno-nežnimi lici, ista sveža usteca s
slonokostenimi zobki, isti elegantni nasek s
skoro nevidno-svetlo-rjavo pičico ob korenu,
iste žarne oči mlade srne pod smelo zakro-
ženimi obrvimi, isti črni, težki kodri . . . ka-
kor pred mesecem dnij v onem pogorskem
mestu; samo život ji je bil — ali se mi je
samo zdel — polnejši, krepkejši, nastop samo-
zavestnejši.

„Vi, gospica, tukaj?“ In krepko sem ji
stisnil desnico.

„Vi, gospod, tukaj?“

Ljubko-poredno me je oponašala in se
mi nasmihala, da sem postal rudeč kakor
puran. No, ni mi pustila besede, temveč

žlobudrala na mestu z neprisiljeno prosto-
dušnostjo:

„Prvi hip sem se vas tako ustrašila . . .
Menila sem, da vidim vašega duha, sosebnost,
ker sem prav pred malo časa mislila na
vas. Veste, govorila sem z gospodom, ki mi
je pravil, da se na svojih kupčijskih potih
mudi večkrat i v Ljubljani, — in ob tem sem
se spomnila vas . . . „Bog zna, kje je sedaj!“
sem si dejala, ná, pa ste tukaj! Pa kako ste
se izpremenili: zagoreli . . . mračni . . . in
shujšali ste tudi precèj.“

„Mnoge težave na potovanju, gospica,
mnoge težave“, zatrjeval sem ji jecljaje in
si počehljal lase s čela, kjer sem začutil
rahel pot; „vendar sediva rajša, da se mirno
in lagodno pomeniva . . .“

Pomagal sem ji odložiti pestri solnčnik
in beli z rudečo rožo nakiteni slamnik, in
jo posadil potem na črnousnjati divan ob
steni.

„A kje je vaša mamá, gospica?“ tako
sem jo vprašal, ko mi je bila ponudila pro-
stor poleg sebe.

„Šla je spredit na dom gospo Vazilijevo,
soprogo zemljemerčevu, in se mora kmalu
vrniti, ker tu v hotelu imava voz, ki naju
popelje domov . . . Stanujeva namreč zunaj
mesta v vili gospe Rosenthalove, a mamá
obiskuje sleherni dan kopeli, ker je bolehná.“

„Kdo je ta gospa Rosenthalova?“

„Vdova po nekem slikarju in rojakinja
moje mamá; baš ona naju je kmalu po vašem
odhodu povabila sèm v Tatar-Bazardžik, kjer
sva sedaj že cel teden. Mamá, ki ljubi sa-
moto, se je sicer dolgo obotavljala, a jaz
sem jo preprosila . . . In koliko prijetneje
je tod, nego v dolgočasnem Kazanliku! To-
liko zabave, toliko različnih ljudij. Žal, mamá
hoče ostati samo še štirinajst dnij. Ali se že
vračate iz Carigrada?“

„Bil še nisem ondi, zakaj ne potujem več sam, ampak v družbi dveh gospodov, Španjola in Francoza, kar je mnogo predrugačilo prvotni moj načrt. Tako me je privozil sinočni vlak iz Madsére, neznatne vasice blizu Črnega morja, kjer je nenadoma zbolel moj španski sopotnik —.“

„In prišel sedaj v Tatar-Bazardžik zdraviti se?“

„Da, Francoz in jaz sva pa ž njim —.“

„Kot letovičarja, kaj ne?“ prestregla me je koketno.

„Tako nekako.“

„Ah, pravite, da je z vami Francoz — morda gospod d'Alby?“

„Pač. Kako ga poznate?“

„Gospica Serafina Rouget mi je že pripovedovala o novodošlem ljubeznivem kavalirju, ki jo je popoldne pri lawn-tenis-igri tako izvrstno zabaval.“

„Ahá, se vjema . . . Sedaj je menda s to gospico in njenim očetom na promenadi, če ne s Španjolom pri biljardu.“

„Niste nič gotovi s svojimi tovariši?“

„Hm . . . cel dan sem letal po ulicah, a se sedaj na večer odtegnil družbi, da si odpočijem in tudi nabavim nekoliko duševne hrane.“

„Radi čitate? Kakor jaz . . . sem sleherni dan v tej sobi: saj je toliko različnih knjig in listov! — Pardon — skoro sem pozabila — kje pa je vaš junak in pesnik djado Ilija?“

„Tam na postaji Aidos čaka vozne prilike, da pripelje naše konje do Plovdiva, odkoder jih jezdé privede semkaj. Najkasneje ima dospeti pojuternjim.“

Tako in jednako sva se torej pogovarjala . . . Ona me je izpraševala o mnogem in različnem, jaz pa sem ji le raztresen dajal odgovore, zakaj v duhu sem se pečal z važnim naklepom, se boril z veliko mislijo, kako odločiti na mah zadevo Pedra in Izabele, dvigniti v hipu zastor nad tajnostjo, ki me je mučila že dnove in dnove.

„Kar vé mati, to vé hči!“ sem si slednjič zagotovil; smešno se mi je zdelo odlašati, in neuzdržna sila mi je tiščala iz grla besede.

Nisem več pazil na poslednje vprašanje gospičino, ampak pričel brez uvoda, brez zveze s prejšnjim pomenkom, nekam hlastno podarjaje:

„Francoz je vesel, srečen človek, no, ubog trpin je moj tovariš Španjol — Don Pedro Alejandro de Santillana, caballero gran Cruz de la Real.“

Nepremično sem gledal gospico in videl, kako je prebledela . . . prebledela in oči pozorno uprla vame. Jaz pa sem počasneje nadaljeval, dočim mi je srce hotelo počiti od strahú in pričakovanja:

„Lastni brat Miguel mu je ugrabil po poroki ženo Izabelo in išče jo že osemnajst let —.“

Nehal sem, ker Bella je zaječala . . .

„Mož oče!“ je divje kriknila in se zgrudila na divan.

„Gospica!“ Lahno sem se nagnil čez njo. „Gospica, ojačite se!“

Vzravнала se je; izza belega robca pa je prosila ihté:

„Peljite me k očetu, k mojemu ljubemu očetu . . .“

„Gospica!“ stopil sem pred njo in jo prijel za roko. „Videli bode očeta, — a nocoj ne, ker za današnji dan vam je dovolj. Rotim vas, slušajte! Sleherni trenutek utegne priti vaša mati . . . A njej bodi nocoj vse prikrito. Ne izdajte se ji v nobeni besedi, v nobenem giblaju; in jutri bo njena radost popolna. Naznanite ji, da ste se sestali z menoj — toda samo to! — in javite ji moj poset za sedmo uro rano. Hočete tako storiti?“

„Hočem . . .“ Obrisala si je solzne oči in vstala.

„In kdaj bom videla očeta?“

„Ob osmih. Gospod Jules ga pripelje.“

„Hvala. — Bog z vami!“

Podala mi je desnico, in odšel sem skozi stranske duri.

Drugi dan sem točno ob sedmi uri zjutraj odrinil železna vratca v ograji, ki je obdajala cvetoči vrt krog vile gospe Rosenthalove. Predno pa sem dobro stopil čez prag, mi je že prihitela nasproti gospa iz Kazanlika,

čudno bleda in razburjena, ter, strastno me objemša, klicala:

„Gospod, minuto pozneje, in šla bi bila po vas! Bella mi je povedala vse — ali je res, gospod, ali je res?“

„Da, gospa, v kolikor se tiče vaše hčere. No, zadnji dvom premine, če potrdite — to.“

Rekši sem ji izročil Pedrovo sliko.

Dolgo, dolgo je zrla vanjo . . . naposled jo je pritisnila na srce.

„On je . . . Dejali so mi, da je mrtev, a on živi . . . Bog, ti si dober, neskončno dober!“

Mati in hči sta ihteli v tesnem objemu.

* * *

Dva meseca sta bila že pretekla, odkar sem se bil z Balkana zopet povrnil v drago domovino, ko mi je prinesel jesenskega jutra poštni sèl na belem kartonu sledečo novico:

*Isabella Marija d' Alby,
roj. de Santillana*

*Jules d' Alby
veleposestnik in tovarnar,
poročena.*

Lyon . . . 1896.

Na očetovem grobu . . .

Solnce ugašalo je za gorámi,
Zvonček večerni v dolini je pel;
Savski so vali šumeli za nami —
Tožno v grmovju je slavec žgoel.

Meni pa v srcu le čute bridkóstne
Vzbujal ta večer je zvonček iz lin,
Vzbujal je v duši spomine mladóstne,
Vzbujal mi je . . . na očeta spomin!

Tiho ob grobu njegovem sem stala,
V boli in togi je mrlo srcé;
Nisem tožila, ne jadikovala,
Skrivaj otirala sem si solzé.

Solnce ugasnilo je za gorámi,
Zvonček večerni je v dolu odpel,
Tiho ostávila grob sem s solzámi,
Sladek pokój mi srce je objel.

Posavska.

Jesen.

Jesenski dih po zemlji veje,
Oropan cvetk sameva vrt;
Oj kmalu zgrne pač, oj kmalu
Že zima svoj sneženi prt.

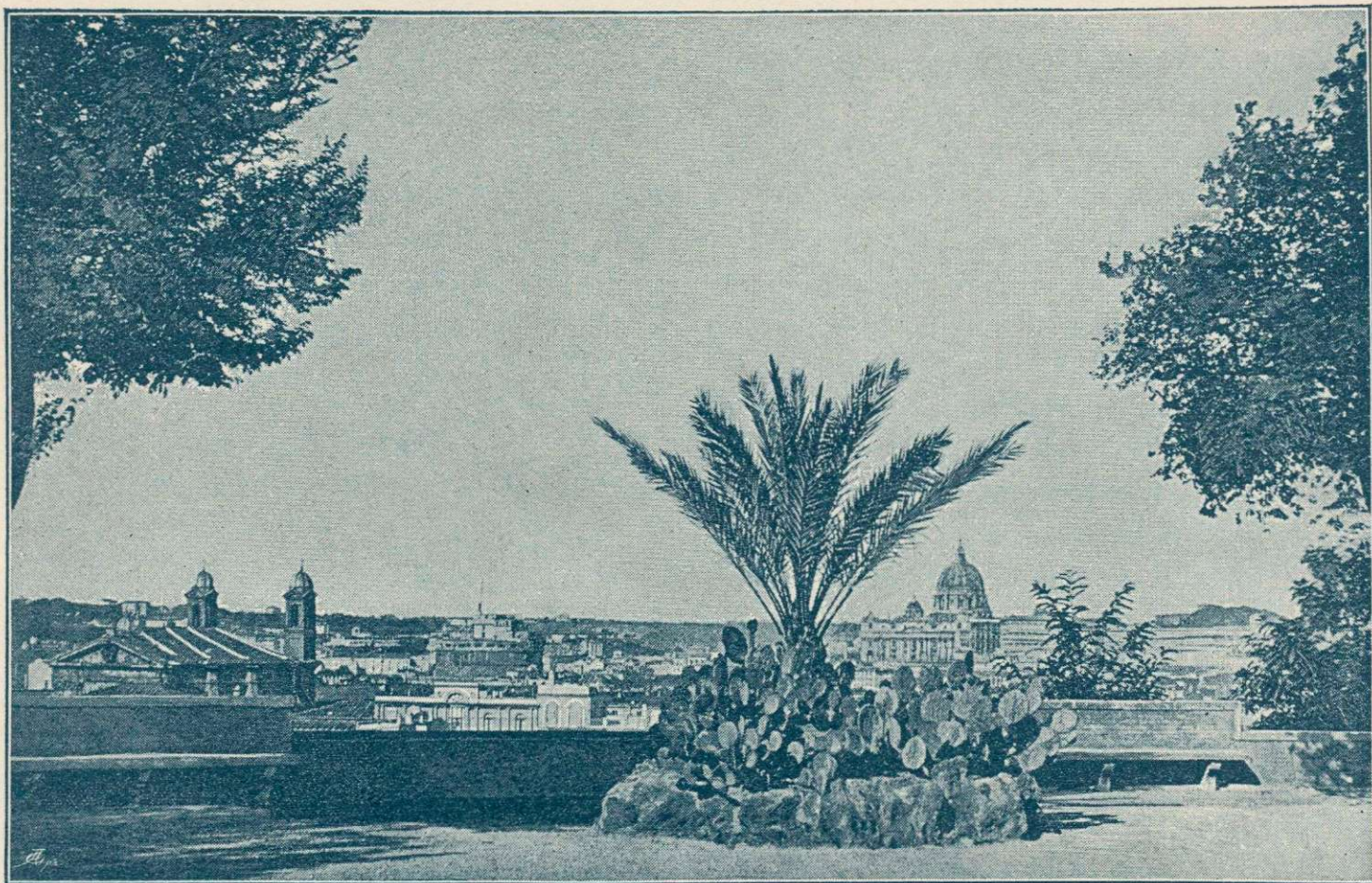
Porumenelo listje siplje
Šuštenjem tihim se z dreves;
Je čuti zakasnele tice
Turobno žvrgolénje vmes.

Gredice opuščene kiti
Le redek še jesenski cvet;
Ponosno ziblje se, popenja,
A kmalu ga zagrne — led.

Pogled ta živo me spominja
Na leta pozna in na smrt:
Oj prišle bodo, prišle — astre,
Bo ž njimi žitja venec strt.

Da bi se s cvetkami pač mogla
Uleči mlada pod zemljó,
Da starosti mi ni se bati —
Kakó lepó bi to biló!

Mira.

Sedanji Rim. (Pogled z Monte Pincio.)

V albanskih gorah.

(Potopisni spomini iz rimske okolice. — Po svojem dnevniku priredil *dr. A. Karlin.*)

Altri paesi, altri costumi.

Divna Italija! Koliko pesnikov je opevalo tvoje slikovito ozemlje, tvojo prirodno krasoto, tvoje višnjevo nebo! Koliko umetnikov se je napojilo na tvojih prsih plemenitih vzorov, vzornih oblik! Koliko slikarjev se je navzelo v tvojem naročju čudovitih podob, ki jih ponujaš v izobilju hrepenečemu očesu! Divna Italija! Cilj hrepenenja, cilj vročih, srčnih želj si bila in ostaneš narodom in posamnikom . . .

Izza davnih, pradavnih časov so vrela ljudstva od severa proti jugu. Zlasti pa je bila Italija svetovno torišče, na katerem so se srečavali in menjavali poveljniki in podaniki, romarji in umetniki, bogatini in siromaki. Iz raznih, najraznejših smotrov so hodili in še hodijo tujci po Italiji. Mnogi želé poljubiti kraj, kjer počivajo zemski ostanki apostolskega prvaka; mnogi želé vi-

deti kraj, kjer so nekdametali „christianos ad leones“. Drugi potujejo prav zato, ker je potovanje po Italiji „moderno“. Med svetnomikane se ne sme šteti — tako sodijo premnogi — kdor se ni šetal z „Bädeckerjem“ v roki po „Corsu“ ali po „Pinciu“ v Rimu, kdor ni trudnih nog obhodil slavnostne „Gallerie Pitti“ v Florenciji, kdor ni stal vsaj četrt ure pred belvederskim Apolonom in toliko pred Laokoonom. In vendar, kdor hitro meri svoje noge ob znamenitostih, kakoršnih na izobilje ponuja Italija, njemu ne ostane v spominu drugega kakor temna megla, mračna slika, obrobljena z raznimi slanimi računi, vročimi dnevi, prašnimi cestami in zakajenimi železniškimi vlaki. Zares, dandanes se hitro potuje. Ali pa imaš od hitrega potovanja tudi toliko koristi, kolikor si si je obetal? Jako dvomim. Le prehitro in prerad nam duh opeša. Ni čuda! Ako ti

oko gleda dan na dan nove slike v naravi, ako se ti razgrinja pred duhom na stotine umetniških proizvodov, ni mogoče, da bi si jih ohranil v spominu, kakor zaslužijo, da bi jih užival, občudoval, se nad njimi radoval in si jih duševno osvojil. Za vse to treba časa. Kdor tega nima, vrača se navadno s pota duševno utrujen, dejal bi, sam s seboj nezadovoljen. Koliko takih sem že poznal! Vrnili so se iz najdivnejših krajev s popolno meglenimi spomini in napačnimi nazori. Kdor je govoril le nekaj površnih besedij z ljudmi na tujem in še to le po nekaterih mestih, njemu vendar ni moči izreči pravične sodbe o celem narodu. Res, da nam ostane prvi vtisek najdalje v spominu, a tudi to nam je znano, da nas prvi pogled le prepogosto vara. Kasneje se prve sodbe sramujemo, češ, kako sem se mogel tako prenageliti! Ruperto crede experto! I meni se je tako godilo na tujem. Ko sem bival v večnem mestu dva meseca, imel sem do cela napačno sodbo o narodnem značaju, o šegah, o omiki, o izobraženosti rimskega ljudstva. Sodil sem — in ni me sram to priznati — preveč ostro, ne oziraje se na razmere časa in kraja. Nadaljnje bivanje med rimskim narodom pa mi je sodbo v mnogih rečeh premenilo, omililo. In ne le meni: prav tako se je godilo mojim tovarišem, s katerimi sem se kasneje o tem predmetu pogovarjal.

Torej najprej treba časa, da si dobro ogledamo tuji svet, da se zares seznanimo s šegami in običaji tujih narodov. V tem pogledu so zlasti Angleži pravi mojstri. Gredó na pot, ne da bi imeli namena vrniti se v nekaterih tednih. Cele mesece ostanejo na enem kraju, vse si dobro ogledajo, vse vprašajo in poskusijo. Zato pa je tudi pri njih „folkloristika“ najbolj na glasu.

Poleg časa treba ti je še nečesa, ki je na potu „conditio sine qua non“. A o tem ne bom govoril, ker sem uverjen, da si, blagi čitatelj, že uganil, kaj imam v mislih. Dostavljam le, da mi ni nedostajalo niti jednega niti drugega.

Pričele so se „velike“ počitnice. „Corpus iuris“ je poromal v omaro; kdo bi ga mogel

zmagovati sedaj, v toliki vročini? In kdo bi bival sedaj v večnem mestu, ko vse hiti v hladnejši zrak in v morske kopeli? Ugodno mi je došla torej prilika, vabeč me v letovišče v albanske gore. Tam je še današnjim Rimljanom najbolj priljubljeni „Tusculum“ zaradi prirodne krasote in hladnega ozračja. Tujcu pa je še zanimivejši, ker ga vsak korak spominja davnih časov, o katerih je slišal kdaj pripovedovati v svetovni zgodovini.

Ni mi bilo žal teh počitnic in mi jih ne bo. Prehodil sem jež ali peš malone vse znamenite kraje albanskega pogorja. In ker se mi ni mudilo nikamor, opazoval sem, dokler me je veselilo, kar sta nudili priroda in umetnost. Občeval sem s preprostim ljudstvom in z razumniki, občudoval živahno kretanje in slikovite narodne šege in običaje rimskih okoličanov. Neizbrisen in prekrasen mi je spomin onih dnij...

Svoje dogodivščine sem si na kratko sproti načrtoval v dnevnik. Hvala Bogu, da sem se ravnal po pregovoru: „Nulla dies sine linea!“ Kasneje sem one lapidarne znamenke pregledaval, in obnovile so se slike prijetnih dnij v spominu. Nekaj teh podob razgrnem v teh-le vrsticah pred tvojim duševnim očesom, mili čitatelj. Ako te bodo zabavale te črtice, veselilo me bo; če te poučé o tem in onem, mi bo še bolj povšeči; ako pa te bodo dolgočasile, oprosti pisatelju! Sestavil jih ni iz tega namena.

I. Sredi rimske Kampanje.

— — — — —
Kder južna sapa razgorela
Telesu dihati ne dá,

— — — — —
Po stézi suhej peš koraka

— — — — —
Stvari nove mu ura vsaka
Podaje vrhu novih tal.

Levstik.

Ko se odpoje v cerkvi sv. Petra v Rimu dné 29. rožnika popoldne na čast „večnemu mestu“ oni veličastni slavospev, ki se na posled izlije v mogočne besede: „O Roma

felix!“, tedaj se prične poletna doba. Kdor le more in utegne, umakne se mučni vročini in nezdravemu mestnemu vzduhu v letovišče albanskih ali sabinskih gorá ali še dalje. To je tako navadno in umevno samo po sebi, da se nam ne sme čudno zdeti, ako se meseca mal. srpana praznijo ulice dan za dnem: nastopila je mrtva sezona. Odlična gospôda morajo meseca rožnika v morske kopeli: v Anzio ali Nettuno, Ladispoli ali Civitavecchia; mal. srpana pa se nastanijo v svojih letoviščih. Tod bivajo do prvega deževja meseca kimovca, ako ne marajo počakati trgatve. Skoro jednaka se godi dijakom. Šole meseca malega srpana nehajo druga za drugo, in veselo se poslavlja mlada kri od zavodov, hrepeneč po domači senci. Oni pa, ki so od daleč doma, gredó v letovišča, katerim pravijo „villeggiatura“. Vsi imenitnejši zavodi imajo svoja letovišča v bolj ali manj ugodnih krajih okrog Rima.

Pripravljaj sem se i jaz na odhod v letovišče. Prevevala so me čuvstva, ki navdajejo dijaka, ko spravlja svoje reči v preprosto culico. Vesel sem bil počitnic, dasi nisem bil več daleč od onih let, o katerih govori Dante:

Nell mezzo del cammin di nostra vita . . .

Neki tovariš mi je posodil močno potno torbo iz teletine, v katero sem že zvečer spravil nekaj obleke in par knjig, da bi zjutraj lože hitro odšel. Namerjal sem kreniti s prvim vlakom v Frascati. Ko sem legel k počitku, nisem mogel zaspati: prevzela me je po nekoliko že vročina, tista suha, ki včasih kar brani človeku dihati, po nekoliko pa sem bil razburjen od prejšnjih šolskih dnij, ko sem natezal duha bolj nego navadno. Naposled zaspim. Ali to je bilo nemirno spanje. Dobro se še spominjam, kako se je vršila v sanjah „disputacija“, v kateri se je šlo za to, kakšen pomen je pristen v rimskem pravu izrazom: „fundus instructus“ in pa „fundus cum instructione“. Kako se je ta pravda v moji domišljiji končala, tega ne bi več vedel povedati. To mi je še sedaj jasno, da sem se zjutraj vzbudil kasneje, kakor sem namerjal. In to se je nad menoj

bridko maščevalo. Rad bi bil dospel hitro na kolodvor. Iskal sem po bližnjem trgu izvožčeka, ali — je že smola — ko ga potrebuješ, takrat ga ne dobiš, kadar bi se pa rad šetal, vzdiguje ti izza vsakega ogla izvožček kvišku svojo desnico, kličeč „Vuole?“ No, slednjič sem ga vendar-le našel. Ali kakšnega! Kljuse je bilo tako mršavo, da je komaj stalo na nogah. Gotovo je stradalo več kakor deset laških let vsega, razven ribniškega ovsa. — Kaj sem hotel? Boljša slaba vožnja, kakor zamujen vlak, si mislim. Sedem na voz, ki ni bil Bog vé kako lep, a tak vendar še vedno, da se je na njem sedelo. Opozorim voznika, da se mi mudi. Tedaj pa se je začela prava doba muke za konja, njegovega gospodarja in mene. Izpočetka po ravnem je še šlo; a ko zavijeva v „Via del Tritone“, ustavi se kljuse, ni hotelo navzgor po ulici. Voznik je opominjal, prosil, silil, natezal vajeti, pritiskal z bičem po suhih konjskih rebrih, a žival je bila tako trdokožna, tako privajena težkim udarcem, da se ji kar nič ni mudilo z mesta. Uvidevši, da na ta način ne dobodem vlaka, rečem prijazno vozniku, da je žival gotovo bolna, in da poskusim sam hitro stopiti, če morda še doidem vlak, on pa naj se vrne. Ali da ste ga videli, kako me je mož čudno pogledal! Iznova mi je jel zatrjevati, da je to njegova skrb in čast, da me privêde ob pravem času na postajo. Dobro vem, da bi bilo po teh besedah vsakomur, kakor je tudi meni, upadlo srce. Nisem si upal skočiti raz voz, dasi me je bilo sram mimoidočih, ki so po rimski šegavosti zbijali šale nad „vetturin-om“ in konjem. Iz tega neprijetnega prizorišča me naposled srečno reši — nesreča. Vozniku je slednjič tudi prekipela ta konjska samoglavnost. Skoči raz voz in hoče „da capo“ le še hujše napletati svojega Rozinanta. Toda zagledavši poleg sebe voznika, umakne se žival hitro na desno in zlomi — oje. Sedaj je šele izpustil voznik iz svojih gibčnih ust vso zalogo kletvic nad ubogo žival. Hotel je takoj drog prevezati z vrvico, ali — lahko si mislite — da mi ni kazalo čakati. Urno vzamem pot pod noge, prepu-

stivši voznika in konja boljši usodi, in hitim proti kolodvoru. Dospevši tje, uvidim, da sem prišel — prekasno. Pred petimi minutami — tako se mi je reklo — odpihal je vlak v Frascati.

To je dolga zgodba zamujenega vlaka.

Kaj mi je bilo sedaj storiti? Nazaj ne grem, sem si mislil, da ne bom v zasmeh tovarišem. Tukaj tudi ne maram čakati do drugega vlaka, peš je pa predaleč in prevroče. Kaj torej storiti? Iz te zadrege me je rešil „orario delle ferrovie“, kažoč, da odkuri v četrtniki ure vlak proti Napolju. Dobro, si mislim, do prve postaje in do pol pota se lahko peljem s tem vlakom, potem pa hajdi peš naprej. Hujše vročine na deželi gotovo ne bo nego v mestu. Ta misel se mi je zdela najbolj umestna; zato se je tudi oprimem z vso odločnostjo. Stopim k blagajniku ter poprosim vožnega listka do Ciampino. Mož je ugodil moji želji. Ko pa mi je odštel nazaj nekaj drobiža, zdelo se mi je, da se mi je nekam prijazno namuzal, kar sem tolmačil tako, češ, kaj hoče ta zunaj v Kampaniji v teh vročih dnevih? Ali rekel ni nič, jaz pa sem odšel v voz. Kmalu je sprevodnik zaklical: „partenza“, in vlak je krenil izpod strehe rimskega kolodvora.

Izobraženega tujca, vozečega se po železnici preko starodavnih zidov večnega mesta, nekako nemilo dirne nasprotje, ki ga nehoté bôde v oči. Hlapon, pridobitev novega veka, se kar nič ne meni za prдавne razvaline in podrtije, za orjaško mestno ozidje; malo mu je mar za klasiška tla, na katerih se ziblje, naprej in naprej hiti . . . To nasprotje, ta ironija v zgodovini človeštva je prevzela tudi mene, ko smo se vozili preko Avrelijevega ozidja mimo vodovoda Julijevega in „acquedotto Felice“. Novodobni napredek se ne meni za te gole ostanke starih časov: kakor čas hiti in hiti naprej in naprej, kakor našega vlaka, ne ustavlja ga nihče. A glej! Že se odpira, ko smo dospeli zunaj mestnega ozidja, prekrasen razgled na okolico. Daleč tam se žaré v jutranjem solncu vrhovi sabin-
skih gorá, pred nami pa se razprostira Kampanja (Campagna di Roma) s svojimi spomi-

niki nekdanjega rimskega bogastva in slave. Nekaj časa nas spremlja velikansko obočje vodovoda Klavdijevega, a bolj in bolj se kaže samotna, tiha, zapuščena pokrajina rimskih pašnikov. Radovedno se oziram pri oknu, kdaj se zopet vzdigne svet, da se bode videlo proti albanskim goram, a vedno nižje in nižje se udiramo. Drugega ni pred nami, kakor valovito vijoča se dolina, ki po nekod kaže gola rebra, po nekod pa je obrastla s pusto travo. Okrog Rima smo opazili še „vigne“, vinograde; čim bolj pa se oddaljujemo mestu, tembolj izginjajo. Daleč tam na desni pa se vije apijska cesta (Via Appia), katero obrobajo vsaj tu in tam prijazne hišice, vabeče tujca, da se ohladi pri čaši vina od vročih dnevnih težav in dolgega pota. Jel sem premišljati, kje ugledam selo, kamor se peljem; iščočega kraj svojega smotra prekine me vlak, ki je obstal. Sprevodnik zavpije: „Ciampino“, otvori mi vrata, in komaj da sem izstopil, že je odpihal naprej.

Sedaj šele sem zvedel, kako zelo človeka zmoti — domišljija. Domneval sem si, da je „Ciampino“ neka postaja, kamor zahajajo Rimljani po letu na razvedrilo in hladilo. Napravil sem si zato že potoma načrt, da ostanem rajši do prihodnjega vlaka v Ciampinu ter se ondi nasrkam zdravega zraka v hladni senci, nego da čakam v Rimu. A kako sem se zmotil! Solnce je stalo že precéj visoko in je žgalo z vso silo. Oziral sem se po kaki senčni kolibi, kamor bi stopil za par ur, da se umaknem prehudi vročini, kar opazim, da ni nikjer niti za ped sence. Kolodvor je majhna stavba brez vrta, menda zgrajen le zato na tem mestu, ker se tu družijo več železnih cest. Ne, nisem še naletel na tako pust kolodvor, kot je bil ta. Vprašam nekega uradnika, da li je v obližju kaka „osteria“ z vrtom, a odgovori mi: „Non c'è niente; c'è la Campagna.“ — Dosti sem vedel. Tedaj mi ni preostalo drugega, kakor hoditi peš dalje. Vprašam, kje je pot v Frascati. Zopet mi odgovori: „Non c'è.“ Ko mu odvrnem, da nekje vendar mora biti pot do tje, saj ima tudi železnica tod svojo črto, odgovori mi z vso prijaznostjo italijanskega

železničnega uradnika, da je to res, ali po železni cesti je pešcu hoditi prepovedano. Nato odide v svojo pisarno.

Bil sem čisto sam sredi rimske Kampanje. Kaj mi je storiti? V tem hipcu se spomnim svojega nekdanjega sošolca. Ako dojdejo te vrstice pred njegove oči, naj mi ne zameri, da ga tako brez potrebe spravljam v javnost. Ali nikdar ne pozabim, da mi je dostikrat odločno zatrjeval, da človeku pridejo najboljše misli takrat, ko puha iz sebe dim dobre smodke. Pomneč njegove trditve si zapalim italijansko „mingheti“, ki ni bila kdo vé kako dobra, a pregnala mi je vendar vsaj za nekaj časa slabo voljo. In tudi misel mi je prišla kmalu v glavo, ne baš posebno dobra, a za silo vendar, le primerna. Iz misli se je rodil sklep, in kmalu sem korakal mimo železne ceste v naravnostni črti proti Frascati. Na tej poti — mimogredé omenjam, da se čas svojega življenja nisem tako potil kot tedaj — na tej poti sem imel prilike dovolj za premišljevanje. Obnovil sem marsikaj na pol pozabljenega o Kampanji v spominu, kar hočem podati blagohotnemu čitatelju v nastopnih vrsticah. Pri zgodovinsko tako važnem kraju kakor je Kampanja, je pač potrebno, da se nekoliko pomudimo.

Svoje dni so okolico rimsko nazivali „Latium“. Izza Konstantina Velikega pa se je je polagoma prišlo ime „Campagna“. Reki Tibera in Anio jo vsaj ponekoliko namakata. Na severu jo obkrožuje gorska črta Soracte do Civitavecchije ob morskem obrežju, na vshodu jo zaslanja tivolsko hribovje, na jugu albansko gorovje in na zapadu jo zapira morsko obrežje. Valovit svet se na njej vedno izpreminja iz ravnine v dolino in narobe. Le malo krajev obsejejo s pšenico in ržjo, turščico in ovsom in bobom. Izvečine pasejo pastirji po teh gostih in pomladi in jeseni sočnih pašnikih neštivilne črede: konje, vole, krave, ovce in kozle. Toda ne svojih: vsa Kampanja je v rokah velikih posestnikov, večinoma rimskih aristokratov, kakor: Borghese, Torlonia, Aldobrandini, Colonna in Sforza. Ti imajo vsak svoje „tenute“, ki jih dajejo v zakup najemnikom

(mercanti di Campagna). Najemniki, katerih utegne biti do sto, obdelujejo zemljo s hlapci in deklami. Najamejo jih iz sosednih provincij. Vse delavce razdelé v posamne oddelke. Vsak oddelek ima svojega ministra (fattore), ki vodi vse delo v „tenuti“. Ministra morajo slušati hlapci (domestici), ki imajo izgovorjeno letno plačo. Gledati jim je, da gre delo redno naprej. Pri vsakem takem podjetju pa morajo biti in so posebni vozniki (carrettieri) in pastirji (pastori), ki pasejo vsak po sto glav. Vsi ti prebivajo v najbolj preprostih kočicah, po letu pa še najčešče pod milim nebom. Po noči se zavijajo v ovčje kože in radi polegajo okrog ognja, ker jim to odganja mrzlico (malaria), ki je tod doma. Uživajo večinoma le kruh, sir, čebulo in vino. Zaradi nezdravega podnebja jih mnogo umrje. Izmed sto takih delavcev računijo da jih umrje poprek vsako leto pet za mrzlico.

Hodečega po teh enakomernih krajih me nista kar nič kratkočasila niti okolica niti podnebje. Zrak se v Kampaniji po letu močno razgreje v solnčnih žarkih; ni čuda, da soparica, ki vsled tega nastaje, človeku le težko dá sopsti. Grmičevja še najdeš po nekod, velikih dreves za senco pa ni. Zato pa tudi tičje petje ondi ne razveseljuje potnika. Vse je kakor izumrlo, skrivnostno tiho, samotno, prazno, pusto . . .

Jako me je torej oveselilo opazivšega blizu sebe tolpo delavcev, ki so delali novo železnično progo proti Palestrini. Zdelo se mi je, da se jim ni posebno mudilo pri delu. A temu se nisem čudil, zakaj strašna mora biti tod vročina okrog poldne, kadar ne pihlja hladna sapica, ker ni drevesa, kjer bi se počivalo v blagodejni senčici. Saj je še dobro, da vstrajajo v tolikšni vročini ves dan pri delu. Toda Italijan je res trden, če se loti. To velja zlasti o Lombardih. Žal, v Rimu in na okrog pa jih je mnogo, ki rajši beračijo, kakor da bi delali. „Mendicare è molto più facile di lavorare“, si mislijo. Ta pregovor bi se v naši slovenščini morda tako-le glasil:

Revščina me ne teži,
Toda delo mi smrdi.

Pa moji sopotniki, — namreč zato, ker so se z menoj vred potili — niso bili taki. Prav res, smilili so se mi ti začrneli in zagoreli obrazi, ki morajo prenašati teden za tednom dnevno vročino in si morda še ne služijo več, nego potrebujejo, da sebi in svoji družini priskrbé kos polente in za priboljšek malo sira.

Ko so me ugledali in odzdravili mojemu pozdravu, nasmehnili so se nekateri, kar sem tolmačil tako, da so hoteli vprašati, češ, kaj vendar tebe nosi tod okoli radovednost, ko niti ne znaš in nimaš pravega pota, kjer bi mogel dospeti, kamor si se namenil. Zakaj nisi ostal v hladni senci kakega vinograda zunaj mesta? Prvih jednega vprašam, če mu je vroče. Odgovori mi šegavo: „Da, gospod, a ne toliko, kakor vam.“ Mož je imel z menoj usmiljenje, vedoč, da teže prenašam vročino mimo njega.

A skoro sem bil zopet sam, tako sam sredi Kampanje. Nič se še ni videlo v Frascati. Tedaj pa sem se zopet zamislil nazaj v pradavne čase. Razvila se mi je pred duhom zgodovina te samotne, tihe, puste pokrajine. Kje so časi, in kako vse drugače je moralo tod biti prva štiri stoletja rimske ljudovlade, takrat, ko je rimski meščan sam rad prijel za plug in rezal brazde na svojem posestvu zunaj mesta! Kje so časi one rimske moči, ki je bila oprta na delavnost in varčnost, na redno življenje in нравno krepost! Prišla je doba triumvirov: tačas je jel pešati bolj in bolj svobodni kmetiški stan. Mnogo, premnogo so jih poslali v prognanstvo, njih imetje pa so ugrabili mogočniki in bogataši. Tako so si osvojili polagoma vso rimsko okolico nekaterniki, velika posestva — latifundije — so rastla. Zemljo so obdelovali le sužnji, gospodarju je bilo delo odveč in sramotno. Odprla se je rimskemu trgu žitnica azijska in afriška, Imperatorji so zakladali mesto in okolico z žitom iz provincije. Čemu torej še doma sejati? Te razmere so Lacij prvič pokopale. Mesto nekdanjih plodno obdelanih njiv je nastalo v Kampanji na sto-

tine palač, hiš, letovišč in vrtov. Zemlja je imela le še toliko vrednosti, kolikor je bila pripravna za zidanje in umetne nasade. V kasnejši dobi cesarjev se je sicer meščanstvo v tej pokrajini nekoliko povzdignilo: nastala so zopet nova mesta. Plinij je imel še svojo pristavo blizu Ostije, cesar Hadrijan vilo v Tivoli, cesarja Komoda so poslali čez poletje zdravniki v Laurentum (dandanes Civitā Lavigna). A prihrul je še hujši vihar preko Kampanje. Prišli so Gotje in Vandali, Longobardi in Normani in Saraceni in na posled še bojaželjni italijanski baroni, ki so Kampanjo do cela ugonobili. Pritisnili so ji na glavo pečat, kateremu pravimo: malaria. Ko so bili papeži v avinjonski sužnosti, postala je rimska okolica prava pravcata pustinja. Res, da so si poznejši papeži mnogo prizadevali za izboljšanje agrarnih razmer, a navzlic vsem naporom do danes niso mogli odtod pregnati malárije.

Z nekim nedopovednim čustvom navdaje potnika pogled po samotni Kampanji. Zdi se mu, da hodi po velikanskem grobišču svetne zgodovine, po krajih, kjer so se stekale ceste vsega sveta, kjer so se srečavali najimenitnejši možje vseh narodov. Tod se je kazala grška in rimska omika v prekrasnih marmornih stavbah, v umetniško dovršenih kipih. Razkošno so poganjale po vrtovih vshodne rastline, in senčni gaji so ponujali obilico hladú bogatim rimskim vlastelinom. Le-ti so se izprehajali po belih stezicah mimo raznovrstnih vodomotov, mimo žuborečih vrelcev, mimo gosto postavljenih marmornih kipov raznih božanstev in junakov . . . Nos numerus sumus, fruges consumere nati . . . A tudi na to pokrajino je zapisala nevidna roka božja besede: Mane, Tekel, Fares . . .

Nekako dve uri sem blodil po samotni okolici: kraj je brez potov, brez vode, brez gozda, brez dreves. Le nekaj grmičevja ima in pa gosto travo po nižinah. Toda polagoma se je jel svet vzdigovati. Zagledal sem pred seboj: Frascati.

(Dalje.)

Savinji . . .

Teci mi, Savinja bodra,
O Savinja temnomodra!
Glasno šepetaj mi z vali
Ob slovenski tu obali!

Šúmi reka bistrotoka,
O planinka modroóka,
In ko dojdeš mi do Save,
Čuj, — narôči ji pozdrave:

„Oj, naj mi pozdravi brate,
Rodne brate in Hrvate,
In pozdravi mnogo selo,
Na Posavju — mesto belo!“

Šúmi, reka bistrotoka,
O Savinja modroóka,
In pozdrave te sporôčaj —
Savi zlivaj je v narôčaj! —

Posavska.

Pod smreko.

Tam ob plotu koncem vrta
Dviga se mi smreka v zrak;
Klopica kraj nje je zbita —
Kraj je ta nad vse mi drag.

Sanjala sem v njeni senci
Marsikak že sladek sen;
Marsiktera zlata ura,
Bila večnosti je plen. —

Kadar gnjev se v dušo vseli,
Tare mi srcé bridkost,
Solza vroča pere lice —
Tu se vrne mi srčnost.

Ko razjočem tu skrivaj se,
Da ne vidi me nihče:
Bol tako prebijem vsako,
Potrpim trpljenje vse.

Zdi se mi, da z mano tôži,
Da umé me bolj ko svet,
Plače z mano, me miluje:
To pa razvedri me spet.

Mira.

Slovénska liturgija pri Južnih Slovénih.

(Povestne črtice. — Poleg *M. Mesića*, *S. Ljubića* i. dr. sestavil *Andrej Fékonja*.)

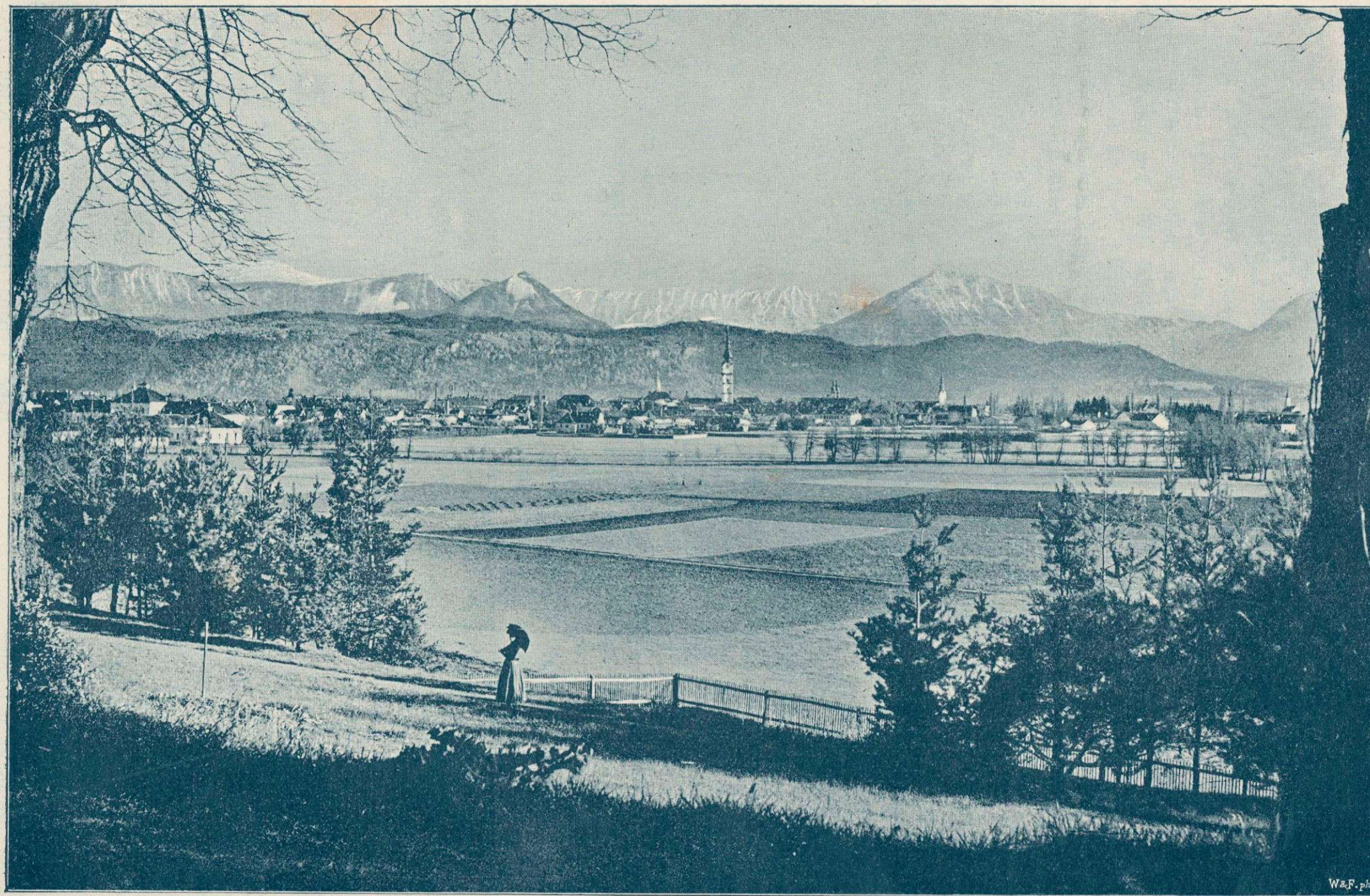
(Dalje.)

Knjige liturgijske.

Z glagolico pisane bogoslužne knjige za Hrvate hrani še sedaj več starih spominikov iz XIV. in XV. veka. Omenja se sicer neki glagoliški Psaltir, ki ga je bil l. 1222. pop Nikola z Raba prepisal iz drugega, napisanega že takoj po Metodovi smrti, po naročilu solinskega škofa Teodora (880—890); ali od srede XVII. sèm se za ta rokopis več ne zná. Najstarejši rokopisni glagoliški misal pa je oni, ki ga je knez Novak, dvornik pri ogerskem kralju Ludoviku, prepisal leta 1368.; a najstarejši glagoliški brevijar je oni, ki ga je prepisal dijakon Kirin v Senju l. 1359. Oba sta bila zatem še večkrat prepisana, n. pr. misal pr. l. 1387, 1402., 1441.,

1456., 1463., in brevijar pr. l. 1387., po 1389., pr. 1412., 1444. i. dr., kolikor nam je rokopisov znanih.

Ko so izumili knjigotiskarstvo (1460), počeli so takoj tudi Hrvati tiskati svoje liturgijske knjige. Izdajali so jih najpreje zasebniki. Prvi glagoliški misal je bil tiskan v Benetkah l. 1483. in brevijar l. 1492.; a kdo ga je ukazal tiskati, ni znano. Ne dolgo zatem so bile tiskane cerkvene knjige v Senju pod vodstvom ondotnega škofijskega vikarja Silvestra Bedričića, kateri je pozval k sebi v ta namen iz Benetk tiskarja domačina Gregorja Senjanina. Ta je torej tiskal tu zopet misal l. 1494., in z naslovom „Misal hrvacki“ l. 1507., ter še tri druge knjige, med njimi

W&F.ph

Celovec.

Fot. Al. Beer.

ritual z naslovom „Naručnik plebanušev“ l. 1507. Tudi na Reki, kamor se je pozneje ali preselil tiskar Gregor iz Senja, ali pa so bila tje prenesena njegova pismena, izšel je „Misal hrvacki“ troškom modruškega škofa Šimuna Kožičića l. 1531. In zatem sta bila tiskana zopet misal in glagoliški brevijar v trdnjavi Sv. Vita po skrbi senjskega škofa Joana VI. de Domenis ok. l. 1540. Poleg teh pa so bile zopet tiskane liturgijske knjige glagoliške v Benetkah; tako misal po skrbi fra Pavla od Modruše l. 1528., in brevijar trdom Nikole Brozića, župnika v Omišlju l. 1561.; pa še večkrat i ta i oni, n. pr. leta 1509., 1528., 1531., 1631., 1706., 1741.

Rimska stolica se je v XVI. veku še bolj zanimala za slovénske bogoslužne knjige. K temu jo je nagnilo več razlogov. Cerkveni zbori so se potegovali za slovénščino, na primer akvilejski l. 1596. je sklenil, da naj škofi skrbé, da „ilirski“ brevijar in misal učeni in pobožni možje, istemu jeziku vešči, pregledajo in izpravijo; protestantske biblijske in druge cerkvene knjige v hrvaškem prevodu in glagoliškem tisku so se širile; potrebne so bile knjige narodu za cerkveno porabo; hrvaške občine so se nagibale k iztočni cerkvi, katera je med tem v izobilju dobivala narodne cerkvene knjige iz Rusije: vse to je vspodbudilo naposled rimsko stolico, oziroma rimsko propagando, da je po tridenškem zboru (1545—1563) sama prevzela velevažni posel izdavanja slovénških liturgijskih knjig. Senjski škof Ivan Agalić je sicer l. 1624. v zboru svojih duhovnikov odredil, da se natisneta glagoliški misal in brevijar ter je ta posel poveril veščaku o. Franju Glaviniću Istranu (kateri si je nato izprosil od cesarja Ferdinanda II., da se mu za to porabo dadó pismena, katera so se baje tedaj hranila v graški trdnjavi še od časa Ant. Dalmatina in Step. Konsula, znanih protestantskih pisateljev slovénških). Ali po nagovarjanju šibeniškega kanonika Ivana Tomka Marnavića (ki je bival ponajveč v Rimu), so se ta glagoliška pismena prenesla v Rim; in od tedaj so tiskali cerkvene knjige slovénske v Rimu.

Na stolici sv. Petra je sedel tedaj papež Urban VIII., velik prijatelj Jugoslovénov v obče, a posebej „Ilirskega zavoda sv. Jeronima“. Papež Urban postavi Rafaela Levakovića, ki je bil rodом Hrvat iz Jastrebarskega, redovnik frančiškan in ud rimske propagande, za „reformatorka cerkvenih knjig jezika ilirskega“; in po Levakovićeve trdu je sedaj ugledal beli dan misal, katerega jezik je popravil po mnogih misalih, zbranih nalogom papeža po Dalmaciji, pod naslovom: „Missal Rimskij va jezik slovenskij sozdan poveleniem P. G. N. papy Urbana Osmago. Peč. v Rimě izdivenim Propagandy.“ 1631. 4°. dva dela. Ko se je Levaković nekoliko let zatem pripravljaj, da izdá brevijar, pomagaj mu je Rus Metodij Terlecki, škof helmski, ki je tedaj bival v Rimu zaradi zjedinenja Malorusov s katoliško cerkvijo. Terlecki je trdil, da je jezik v ruskih cerkvenih knjigah pravi jezik sv. Metoda; slovénščine ne vešči kardinali mu tega niso verjeli, a brevijar se je po ruščini „popravil“ in tiskaj z naslovom: „Časoslov Rimskij slavinskim jazykom poveleniem S. G. N. Innokentia papy X. vydan“ 1648. Levakovića pa je papež za nagrado imenoval bolgarskim nadškofom v Ohridi.

Pa Levakovićevo delo se je uvajaj v Hrvatih z velikim trdom. Zakaj našlo se je več zdravega razuma pri preprostih glagoljših, nego-li v glavah učenih pisateljev; in morali so glagoljaše pomirjati, trdeč, da je ta jezik zares prava staroslovénščina. — Kako potrebne so bile knjige liturgijske, razvidi se iz tega, da je propaganda Levakovićeve misal zopet izdajaj že l. 1648. v Rimu, in da so čez štirideset let zopet dalmatinski škofje opozarjali rimsko stolico, da nimajaj dovolj cerkvenih knjig. Novo izdavanjaj glagoliških knjig so poverili sedaj Ivanu Pastriću, rodом iz Spleta, učitelju bogoslovja in opatu rimskemu. Ž njegovim trdom je bil sedaj na novo tiskaj „Časoslov Rimskij slavinskim jazykom poveleniem S. G. N. Innokentija papi XI. vidan“, v Rimu 1688., a „Missal Rimskij na jezik slovenskij sazdan poveleniem P. G. N. pape Urbana Osmago“, v Rimu 1706. 4°

868 str.; a oba v Levakovičevem jeziku. Pastrič je namreč, slabo poznavajoč glagolico, vse prejšnje pogreške Terleckega pustil, a uvedel še ne malo novih.

Ker se je v XVIII. veku kakor i preje še vedno čutil nedostatek cerkvenih glagoliških knjig, zato je sedaj Vinko Zmajević, za narodno knjigo jako zaslužni nadškof zaderski, zaprosil pri papeški stolici, da se omenjene knjige na novo tiskajo. Za njegovega škofovanja je dobil veleučeni Matija Karaman, duhovnik spletske škofije, kateri je od l. 1732. bival v Rusiji, posebno v Moskvi kot apostolski misijonar, nalog, da uredi novo izdanje glagoliškega misala in breviarja. In res pride na svetlo najpreje: „Missal Rimsky slavenskim jazikom povelieniem P. G. N. Urbana Osmago izdan“, v Rimu 1741. 4°, 666 str. Ali Karaman je presegel Levakoviča in Pastriča v tem, da je poleg rusizmov uvel še tudi ruski naglasek, tako da ga hrvaški duhovniki niso radi sprejeli, a učenjaki so ga tedaj in pozneje ostro obsodili in grajali. Karaman je postal po smrti Zmajevićevi zaradi svojih zaslug zaderski nadškof (1745). „Časoslov Rimskij slavenskim jazikom povelieniem P. G. N. papi Pia šestago izdan“, v Rimu 1791, izšel je šele dvajset let po njegovi smrti po prizadevanju Ivana Petra Gociniča (Galzigna), škofa rabskega, kateri mu je dodal „Čini svjatih . . . v někih městěh“ 1791. Med tem je dal koperski škof Camuzzi tiskati breviar v Rimu po 1774, in Anton Juranić s Krka: „Misse za umrvše“ v Rimu 1767 in „Molitvy prežde i poslie missu glagolimija“ v Venetiji 1765; a že preje še „Ispravnik za jerei“ (directorium pro sacerdotibus), ki ga je v glagolico prepiral R. Levaković v Rimu l. 1635.

Od konca XVIII. veka pa je povsem prenehalo tiskanje glagoliških liturgijskih knjig v Rimu in je počivalo celo stoletje do naših dnij. Sveti oče papež Leon XIII. pa je sedaj poklonil Hrvatom lep dar: „Rimski Misal, slavenskim jezikom, Presv. G. N. Urbana Papi VIII. poveljenjem izdan. V Rimu. 1893“, v novem izdanju, kateri je po nalogu svete Stolice uredil Dragutin Parčić, kanonik sv. Je-

ronima v Rimu, v oni obliki, v onem popravljenem jeziku in pismu, kakor je bil dan in potrjen nekdanj panonskim Slovénom.

O. Bernardin Splietćanin je izdal „Šćavet. Epistole i evangelja“ v Benetkah l. 1495. z gotiškimi pismeni in posebnim pravopisom. Na novo ga je izdal Benko Zboravčić v Benetkah l. 1543. in 1586.

Na novo so „Pištrole i evangelja“ tolmačili in na svetlo dajali: Ivan Bandulović v Benetkah 1613, kjer se je ista knjiga tiskala do l. 1773. devetkrat; Bartuo Kašić, jezuit, v Rimu 1641; Nikola Kesić v Budimu pred 1739 in 1740; Imro Pavić v Budimu 1764 in še 1808; Peter Knežević (Bandulovićeve) v Benetkah 1773, a v Dubrovniku 1784, tudi v Rimu b. l.; Grgur Lazar: „Vandjelja i knjige apostolske“, v Dubrovniku 1784; Marian Lanosović „Evangeljistar“ v Budimu 1794 (a mnogo „slovénkim“ načinom). „Evangelja in epistole“, v Šopronu 1806. „Epistole i evangelja priko svega lita po redu missala rimskoga skupno molitvami i blagoslovmi u jezik slovinski prinešena“, u Rici (Reki) 1824. Tu se nahaja vse, kar duhovnik pri maši na glas peva, a brez onega, kar se tiho čita; ta šćavet je odobril Ivan Ješić, škof senjski. L. 1640. v Rimu izdani „Ritual Rimski, sto-maćen slovinski po Bartholomeu Kašiću“ je bil na novo izdan v Benetkah l. 1827.¹⁾

Slovénka liturgija pri Slovencih.

Kakor nam priča povest, delovala sta sv. Ciril in Metod med Slovenci neposredno le v iztočni strani, v Panoniji. Vendar njuno delo ni bilo brez dobrega vpliva tudi na zapadu, v Karantaniji in v južnem delu naše dežele, v Primorju, zlasti v soseščini Hrvatov. Sicer „kako se je v naši ožji domovini širilo in zopet izgubljalo delo sv. Cirila in Metoda gledé na obredni jezik, je še malo znano . . . Resnici ne škodi nobena stvar bolj nego jalove podmene, katerim je srce oče, domišljija pa mati. To pa smemo pač z gotovostjo sklepati, da je imela svoj čas tudi kranjska dežela svoje glagoljaše.“ (J. Sovran.

¹⁾ Šafařík I., II., Ljubić 37 sl.

„Dom in svet“ 1896, 608, 640.) Dognano je sedaj, da so tudi Slovenci poznali Cirilovo pismo in slišali veličja božja v svojem jeziku, kakor ga je bil dopustil papež Hadrijan II. in zopet odobril papež Janez VIII.

Gotovo ni brez pomena za našo stvar že to, da so ljubljanski in kranjski meščani koncem XV. veka (1495) ustanovili v daljnem Achenu beneficij ss. Cirila in Metoda, zakaj kaže nam, kako živ je bil v naših rojaki tedaj še spomin svetih verovestnikov. Odgovorimo torej še na vprašanje: Káko usodo je imela slovénška liturgija v Slovencih?

Glagolica v pismu.

Da je bila glagolica res nekdanj znana med jugozapadnimi Slovenci, o tem nam svedoči več stvarij še dandanašnji. Tako je n. pr. v Trstu sredi starega mesta na „Casa Conti“ še sedaj na kamenu med latinskim napisom več glagoliških pismen; v Dornbergu blizu Gorice je na zvoniku glagoliški napis z letnico: „Jurij Popa MDLXXIII.“; v Krnu nad Tolminom je na Rutarjevi hiši vrezano glagoliško slovo *I*, kar je posestnik sam prav tolmačil v število 50; v Vinici pri Metliki je na nekdanji kapeli sv. Nikolaja, sedaj pivnici, v kamen vrezan glagoliški napis.¹⁾

V Istri so že l. 1275. opisali meje oglejskih in goriških posestev v treh jezikih, v latinskem, nemškem in slovenskem z glagolico; v Škednju pri Trstu se je ohranil glagoliški zapisnik, takozvani urbarij od l. 1583. do 1680.; a v bližnji župniji Dolini blizu Trsta se v župni knjižnici hranijo glagoliški zapisniki, „kvadirne“ ali „legištri“, od l. 1605. do 1610. „Ti zapisniki so nam v dokaz, kako so ta čas čislali naši praočetje svoj jezik, in kako marljivo ga rabili duhovniki v cerkvenih opravilih in morebiti tudi v navadnem življenju.“²⁾

L. 1560. so Jugoslovéni za svoje rojake napravili v Nemčiji glagoliška in l. 1561. cirilska pismena za tisek; in knjige, ki so jih tedaj slovénški pisali Trubar, Jurij Dal-

matin, Bohorič i. dr., prepisavala sta zlasti Anton Dalmatin in Stepan Konsul Istrijan na hrvatski in srbski jezik. Konsul je bil s Trubarjevim „Novim testamentom“, ki ga je prepisal v glagolico, že l. 1559. v Metliki, kjer se je posvetoval z nekaterimi možmi, ki so ga hvalili, da bo to pismo umevno in koristno Slovénom od Jadre do Carigrada; in Ant. Dalmatin je šel l. 1561. iz Ljubljane v Nemčijo. „Da so tedaj tako na lahko občevali med seboj bodisi v pismu nemškem ali latinskem, glagoliškem ali cirilskem tudi v naši domovini, to je že dokaj velike pomembe.“¹⁾

Seb. Krelj v „Postilli“ (1567) omenja „Dolence, Istriane, Vipavce etc.“ in velí, da „so edni navajeni na to staro slovensko, hervatsko (t. j. glagoliško) ter čurilsko pismo“; pa želi, „da bi to isto, zlasti čurilsko lepo pismo mogli spet v ljudi pèrpraviti. Kadar pak nei dobro mogoche, za vbužtva stran, za volio turske sille . . . smo tako začeli naiveč zlatinskimi puhstabi pisati inu drukati“. In Bohorič („Arcticae Horulae“ 1584) pravi, da je to svojo slovnico spisal „z latinskimi črkami, kajti raba one stare pismenosti, cirilske in glagoliške, je v ljubi naši Kranjski malo da ne propala, skoro izginila.“ Glagolico in cirilico razlaga tako, da se vidi, da je dobro poznal obe.

Z glagolico sta pisala kranjska velikaša Herbert Auersperg-Turjaški († 1575) in Jurij Siegersdorfer še tedaj, „ko je uvajal Trubar Slovincem novo pisavo“; njuna dopisa, shranjena v ljubljanskem Rudolfsčú, priobčila so „Izvestja muzejskega društva“ l. 1893. na platnicah. — Istina je torej, kar je trdil Linhart („Versuch einer Geschichte von Krain“ 1791. II. 357), da so Kranjci pisali svoj jezik glagoliški še v XVI. stol., pa da se glagoliški rokopisi še tu in tam nahajajo v Kranjski. In Vodnik („Lubl. Nov.“ 1798) pravi: „Kranjci z latinskimi čerkami pišemo . . . Popred so Kranjci z glagolitskem čerkami pisali, kakoršne imajo še današnji dan korarji v Bakri, Senju inu v Dalmaciji . . . Kranjci

¹⁾ Lj. Zvon V. 690; II. 117.

²⁾ Zg. Danica 1867, 23.

¹⁾ J. Marn: Jezičnik XXVI. 62.

so pisali po glagolitsko notri do šestnajstega stoletja.“¹⁾

¹⁾ Linhart l. c. celó trdi, da je bila v Ljubljani glagoliška knjigotiskarna; in isto tako Vodnik „L. Novice“ 1797, 62.

A „po vsem tem je verjetno (sklepa Josip Marn), da se je i naš jezik — novoslovenščina — pisal kedaj glagoliški in cirilski ter da se je staroslovenščini na zahodu med Slovenci godilo skoro ravno tako, kakor med Hrvati, Srbi, Bolgari, Rusi in tudi med Čehi.“

(Dalje.)

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Materijališko načelo med izobraženci in revolucijski duh med meščanstvom sta pa imela kmalu še tretjega tovariša — v socijališkem in komuniškem gibanju med delavci. Veliki obrt se je splošno sicer na Nemškem mnogo kasneje razvil, nego na Francoskem in Angleškem; tvornic je bilo v prvi polovici našega stoletja le malo, pač pa je bila močno razvita domača industrija. V Šleziji se je večina ljudij na kmetih pečala s tkalstvom. Odirali so jih prodajalci preje in kupci s platnom. Že leta 1792. je med njimi buknil mal upor; tkalci so takrat na sejméh s silo napadali svoje odrtnike. Na Saksonskem se je izdelovalo sukno in bombaž. V Šemnici so se ustanovile velike tvornice, in to mesto se je jelo imenovati saksonski Manchester (Manchester). Delavcem se je slabo plačevalo, zahtevalo pa veliko od njih. Tudi v porenjskih mestih se je kmalu pojavil veliki obrt. V achenskem, kolinskem in düsseldorfskem okraju se je izdelovalo bombaževno, volneno in svilnato blago. Tudi železarstvo in sploh kovinarstvo se je krepko pričelo. S tem je pa tudi nastopala socijalna beda. Delavci niso imeli nobenega zakonitega varstva. Nenravnost, nevednost in uboštvo so gospodovali med njimi. Ni čuda! Otroke so silili k težkemu delu od 4. ure zjutraj do 6. ure zvečer. Vse vprek so tvorničarji s trukom pritiskali delavce. In vlade se niso brigale za to. Šele po l. 1848. so se pričele nekaj gibati. Delavci so bili sicer splošno zeló ne-

zavedni, toda rokodelski pomočniki so zanesli kmalu med nje komuniške in socijališke ideje s Francoskega. Vrh tega so se tudi nekateri izobraženci jeli zanimati za delavce, izprva seveda stoječ izključno na liberalnem stališču.

V leposlovju imamo n. pr. Karola Becka, ki vnema v svojih pesmih „o ubogem možu“, zoper Rothschilda, češ, da se proti njemu — kralju kraljev, poveljniku sužnjev — dvigne kmalu sodba svobodnih mož. Meissner opisuje blede otroke v tvornicah, kjer jim medena kolesa bijejo takt k vročemu plesu, in bogokletno se roga Izveličarju, ker je obljubil otrokom nebeško kraljestvo. Lenau je v svojih melanholičnih pesmih često udaril na struno, ki je odmevala tudi v potrtem delavskem srcu. Glavna smer je bila vsem tem pesnikom odločno naperjena proti religiji in proti cerkvi.¹⁾

Najgorji je bil v tem oziru žid Heine, ki se v mnogih svojih spisih že otresa liberalstva in se že popolnoma približuje socijalizmu.²⁾

¹⁾ Za vzgled navajamo te-le Lenauove verze:

Das Licht vom Himmel lässt sich nicht versprengen,
Noch lässt der Sonnenaufgang sich verhängen
Mit Purpurmänteln oder dunklen Kutten,
Den Albigensern folgen die Hussiten.
Und zahlen blutig heim, was jene litten;
Nach Huss und Žižka kommen Luther, Hutten,
Die dreissig Jahre, die Zevennenstreiter,
Die Stürmer der Bastille und so weiter.

²⁾ Naslednjo značilno njegovo pesem uporabljajo mnogokrat še dandanašnji socijalni demokratje:

Herwegh, posebno pa Freiligrath¹⁾ in Jurij Weerth²⁾ se tudi smejo imenovati socijališki pesniki.

Revolucijske pesmi niso prišle med delavsko ljudstvo pri velikem obrtu; to je bilo v svoji zapuščenosti še nesposobno, da bi jih moglo umevati. Večini je bil jedini ideal — žganje. Žganjarstvo je uničevalo pri delavcih, kar jim je še ostalo močij od trdega dela. A izobraženci — seveda zlasti mlajši — so slastno segali po takih proizvodih, in ideje, ki so se jih nasrkali po njih, so potem širili dalje.

Ein neues Lied, ein bessres Lied,
O Freunde, will ich euch dichten:
Wir wollen hier auf Erden schon
Das Himmelreich errichten.

Wir wollen auf Erden glücklich sein
Und wollen nicht mehr darben;
Verschlemmen soll nicht der faule Bauch,
Was die fleissigen Hände erwarben.

Es wächst hienieden Brot genug
Für alle Menschenkinder,
Auch Rosen und Myrten, Schönheit und Lust
Und Zuckererbsen nicht minder.

Ja, Zuckererbsen für Jedermann,
Sobald die Schloten platzen!
Den Himmel überlassen wir
Den Engeln und den Spatzen.

¹⁾ Strojvodja na parniku, na katerem se vozi kralj po Renu, poje v neki Freiligrathovi pesmi tako-le:

Du bist viel weniger ein Zeus, als ich, o König,
ein Titan!
Beherrsch' ich nicht, auf dem du gehst, den
allzeit kochenden Vulkan?
Es liegt an mir: — Ein Ruck von mir, Ein
Schlag von mir zu dieser Frist,
Und siehe das Gebäude stürzt, von welchem
du die Spitze bist.

Der Boden birst, aufschlägt die Gluth und sprengt
dich krachend in die Luft!
Wir aber steigen feuerfest ans Licht aus
unsrer Gruft!
Wir sind die Kraft! Wir hämmern jung das
alte morsche Ding, den Staat,
Die wir von Gottes Zorne sind bis jetzt das
Proletariat.

²⁾ Industrijo opisuje ta-le njegova pesem:
Und Menschen opfernd steht sie wieder da
Des Irrthums unersättliche Begierde;

Dasi so bili pa delavci zanemarjeni, vendar niso bili izgubili še vseh svojih sil. Glad jih je prignal parkrat h krepkim stavkam in nekakšnim uporom. Največji tak upor je bil začetkom rožnika l. 1844. v šleških tkalških vaseh Peterswaldau in Langenbielau. Zwanzigerjevo podjetje je ondi odiralo tkalce s slabo plačo in jih dražilo s surovim ravnanjem. Med tkalci se je rodila pretresljiva pesmica o delavski bedi. Nekaj vrstic iz nje bodi za vzgled:

Hier hilft kein Bitten, hilft kein Flehn,
Umsonst sind alle Klagen;
Gefällt's euch nicht, so könnt ihr gehn,
Am Hungertuche nagen.

Nun denke man sich diese Noth
Und Elend dieser Armen,
Zu Hause keinen Bissen Brot,
Ist das nicht zum Erbarmen?

Erbarmen? Ha, ein schön Gefühl,
Euch, Kannibalen! fremde;
Ein jeder kennt schon euer Ziel:
Es ist der Armen Haut und Hemde!

Ko so delavci nekoč peli to pesem pred Zwanzigerjevo hišo, je policija jednega izmed njih zaprla. To je zažgalo upor. Dne 4. rožnika se je zbrala ogromna množica in šla paroma pred Zwanzigerjevo stanovanje. Zahtevala je višjo plačo. Porogljivo so jih odpodili. Razjarjeni tkalci so udrli v palačo in so vse razbili in pokončali, kar je bilo mogoče. Nekateri so svetovali, naj se hiša zažge. A večina se je temu uprla, češ, potem dobi Zwanziger odškodnino. Namen uporu je pa, spraviti ga v uboštvo, da bo tudi on vedel, kakšna je lakota. Drugi dan so razdrli pa-

Weinend verhüllt sein Haupt der Paria,
Indes der Andre strahlt in goldner Zierde, —
Doch Thränen fließen jedem grossen Krieg,
Es führt die Noth nur zu gewisserm Sieg,
Und wer sie schmieden lehrte Schwert und
Ketten,

Kann mit dem Schwert aus Ketten sie erretten.
Was er verlieh, des Menschen hehrer Geist,
Nicht Einem — Allen wird es angehören!
Und wie die letzte Kette klirrend reisst,
Und wie die letzten Arme sich empören:
Verwandelt steht die dunkle Göttin da,
Beglückt, erfreut ist alles, was ihr nah!
Der Arbeit Noth, die Niemand lindern wollte,
Sie war's, die selbst den Fels bei Seite rollte.

lačo podjetniku Dierigu. Vojaki so jih izkušali odgnati in so streljali med nje. A to jih je tako razkačilo, da so planili nad vojake in jih prisilili, da so ostavili vas. Drugi dan je prigrmelo vojaštvo v večjem številu in je udušilo upor. Tkalce so pa trumoma gonili pred sodišče in jih strogo kaznovali. Opomniti moramo, da niso delavci nobene osebe napadali in da so vse drugo pustili pri miru, razven lastine svojih odiralcev. Z

bajoneti in krogli, z bičem in z ječo se niso popravile tkalske razmere. Žalostna usoda ubogih tkalcev je po upor pridobila mnogo ljudij, ki so se jeli zanimati zanje. Vlada pa ni posegla vmes z zakoni in ni varovala človeške pravice izsesanih delavcev, temveč s tajno policijo je vohala okrog, kje bi zinil kdo kako trdo proti njeni oblasti. S tem je seveda le pripravljale še hujše upore. (Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Pri stricu. Povest. Spisal Ivo Trošt. V Ljubljani 1898. Izdalo društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic. 8°. Str. 111. Cena 40 kr. — Mirko Svetlič, dober šestleten dečko, je šel iz domače hiše k svojemu stricu na Koroško. Oče njegov je imel veliko družino, zato ga je dal bratu, ki ni imel nič svojih otrok, razven hudobnega pastorka Rudolfa, in je bilo torej upati, da bo kdaj Mirko stričev dedič. A stričeva žena ni nič rada imela Mirka, še manj ga je mogel trpeti Rudolf. — Na tej podlagi se suče naša povest, ki ima dokaj izvrnosti, zanimivosti in tudi šaljivosti, toda želeli bi več — kakor bi rekli — členovitosti. Umotvor imej primerne in pregledne dele, povest kaži določene odstavke, razvoj potekaj po razrejenih stopinjah, ki se pa vse lepo vjemajo in družijo v celoto; tak umotvor ugaja. Ako se pa pripovedovanje enakomerno snuje dalje in dalje, brez prestanka, brez določenih „postaj“, utruji se čitatelj, in vtisek ni tako ugoden, kakor bi bil sicer. Da je celota tako razrejena po delih, to zahteva umetnost v obče, ne samo pripovedno pesništvo. Zato želimo, da tudi naš vrli pisatelj pazi na to stran, da celoto pregledno razdeli, jednemu delu dá več pomena kakor drugemu, zakaj ne smejo biti vsi jednaki. Povest se začne na mirni osnovi; čim dalje bolj se zapletó nitke, čimdalje živahneje in močnejše delujejo razne sile, da pride razvoj do višine, s katere se bolj ali manj krepko in mirno „spusti“ do jasno označenega konca.

Želimo, da bi se z obilnim prodajanjem dobrih knjižic društvu za zgradbo učiteljskega konvikta dobro pomaglo.

Dr. Fr. L.

† *Nje Veličanstvo cesarica in kraljica Elizabeta avstrijska.* Nje životopis, opis smrti in pogrebne svečanosti. V Trstu 1898. Izdala in založila Tiskarna Dolenc. 8° str. 16. Cena 10 kr. Z eno podobo.

O. H. Š.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko.

Urejuje Anton Koblar. Izdaje in zalaga „Muzejsko društvo za Kranjsko“. 8°. — „Izvestja“ so letos že v osmem letniku. Poti, katero so nastopile iz prva, držé se tudi sedaj, da namreč nabirajo in Slovencem podajajo zgodovinske črtice iz domovine v večjih ali manjših kosih. V lanskem letniku sta bila obširnejša spisa: „Gorski zakon in gorske pravde“ J. Vrhovca, in: „Loško gospostvo“ dr. Fr. Kosa. Poslednji pisatelj je tudi priobčil „Iz domače zgodovine“ (843—867), nadalje Milan Pajk „Črtice o nekdanjih slovenskih naselbinah v Gorenji Avstriji“. Poleg daljših spisov je tudi več „malih zapiskov“. — Jednako poln dragocenega gradiva je letošnji letnik. Omenjamo le nekaj dosedanjih spisov: „K petdesetletnici slovenske narodne zavednosti“, sp. A. Globočnik pl. Sorodolski; „Rožnik in cerkev na Rožniku“, sp. I. Vrhovec; „Doneski k zgodovini cerkvâ in farâ na Kranjskem“, sp. M. Slekovec; „Kranjski bogoslovci v Rimu“, por. Josip Benkovič; „Iz zgodovine Jugoslovanov v šestem stoletju po Kr.“, sp. dr. Fr. Kos; „Rimski romarji iz slovenskih dežel“, sp. F. Kovačič; „Iz Schönlebnovih zapisnikov o kranjskem plemstvu“, por. Janko Barlè. Pred vsemi pa je zanimiv in pozora vreden spis urednika Koblarja samega: „Čegav je Žumberk?“, ki se je začel v 4. snopiču. Znano je, da si prisvajajo Hrvati Žumberk tudi v zgodovinskem oziru. A g. Koblar trdi odločno, da je „vojvodstvo Kranjsko smatralo ta okraj vedno kot del Kranjske dežele“. Naj bi vsaj ta spis vzbudil naše može, da bi pretehtali to vprašanje, predno se zopet odstopi kos Kranjske dežele sosedu. — Izvestjem pa želimo veliko naročnikov in bralcev.

Sv.

Hrvaška književnost.

Historija srednjega vijeka za narod hrvatski i srbski. I. Sveska: Rimski svijet na domaku propasti i varvari. Napisao Natko Nodilo,

član jugo-slovanske akademije. U Zagrebu 1898. — Jugoslovanska akademija znanostij in umetnostij je uvrstila med svoje publikacije v zbirki „znanstvenih del za občno naobrazbo“ tudi obširno zgodovino srednjega veka s prejšnjim naslovom. Čeprav ima hrvaški narod že vrlo lepo sestavljeno zgodovino srednjega veka profesorja Valle v štirih zvezkih, katero je izdala „Hrv. Matica“, vendar namera akademije ni brez vsacega pomena. Ravno srednji vek je za slovansko zgodovino še posebno važen, a doslej še nismo imeli knjige, v kateri bi se bili razložili dogodki te dobe brez predsodkov, kakoršnih kar mrgoli v delih tujih zgodovinarjev in posebno še v nemških. Le redki so tuji učenjaki, ki so vsaj deloma pošteno pisali o Slovanih: dolžnost je torej Slovanov samih, da si stvorijo jasen pogled v slovansko prošlost. Zatorej radostno pozdravljamo veliko podjetje jugoslovanske akademije. Da se bode častno in za Slovane koristno izvelo, porok so nam možje, ki so prevzeli spiso-vanje omenjenega dela. Izšlo bode v vsem osem knjig. Prvi dve napiše vseučilišk i profesor Natko Nodilo; prvi zvezek je ravnokar zagledal beli dan. Obsega dobo propadanja rimskega sveta in prve pojave barbarskih narodov na mejah rimskih. Drugi zvezek, ki bode za južne Slovane posebno zanimiv, se raztegne do Karola Velikega.

V prvem zvezku ni povedal učeni spisatelj mnogo novega, zakaj ravno ta doba zgodovine je vrlo obširno obdelana in natanko opisana po raznih pisateljih, med katerimi je brez dvoma najznamenitejši Anglež Gibbon s poznatim svojim delom o propadu rimske države. Toda vkljub temu je pripovedanje Nodilovo vrlo zanimivo, ker zasnovano na lastnem raziskavanju, podaje nam tudi o vseh teh dogodkih lastne nazore, pa se ravno zato v marsičem razlikuje od drugih zgodovinarjev. Tako je pisatelj umno in učeno ovrigel krive nazore ob vzrokih propasti rimskega cesarstva, kateri so do nedavna veljali za merodajne, pa se še dandanes kot taki vlačijo po mnogih knjigah. Ker je Gibbon, privrženec francoske filozofije XVIII. veka, pisal v duhu te filozofije, ki je bila polna sovraštva proti krščanstvu, ni se mogel vzdržati, da ne bi bil tudi sam udaril na krščanstvo ter mu celo oponesel, da je ravno ono zraven rimske pokvarjenosti provzročilo in pospešilo padec rimske države. A Gibbon je do nedavna veljal kot odločilen raziskovalec v tem vprašanju. Toda kdor prebere prvi del Nodilove zgodovine, mora njegovim jasnim dokazom verovati ter se prepričati, da vse take protiverske trditve nimajo podlage, in da se Gibbonovi privrženci bržkone niso nikdar resnobno potrudili, da to važno vprašanje temeljiteje raziščejo na temelju samih tedanjih zgodovinskih in drugih spisov. To je storil naš učeni raziskovalec ter nepobitno dokazal, da so rimsko državo pokončale te-le tri stvari: padanje števila prebivalcev, slaba uprava in slabe financije ter slaba uredba rimske vojske. O vsakem teh vzrokov pripoveduje pisatelj prav obširno, na

podlagi samih tedanjih virov, in le onemu, kdor vse to pomnjivo prebere, morejo biti jasni nazori o tedanjih odnošajih v rimski državi ter o vzrokih njenega razpada.

V pripovedovanju o barbarih, namreč o Germanih, Slovanih in Turanih, je g. pisatelj mnogo kračji. Posebno odsek o Slovanih se nam zdi prekratek, če se oziramo na to, kar pravijo pisatelji v predgovoru, da bodo v tem delu posebno pazno kazali Slovence, Hrvate in Srbe, seveda v ožjem okviru svetovne zgodovine. Ta ožji okvir pa vendar ne sme biti preozek, če se mislijo Slovenci zares opisati, kakor je potrebno. Zanimivo je pripovedanje tudi v tem odseku, posebno podatki o Skitih, Sarmatih, Venetih, o selitvi in delitvi Slovanov ter o njihovih družabnih in verskih nazorih. Pretrd se nam pa zdi opis slovanske okrutnosti proti sosedom (str. 282). Sme se li v tem pogledu vse verjeti pisatelju carju Mauriciju, kar pripoveduje o besu slovanskem? So-li Rimljani in Grki bolje ravnali z ujetimi Slovani nego-li ti z onimi? Saj vendar sam car Mauricij zahteva, da se vsi slovanski ujetniki pobijejo do zadnjega. Kje je bilo torej več okrutnosti? Nam se zdi, da je bilo v tem času dosti divjosti tudi med Rimljani in Grki, in da niso ravno sami Slovani zaslužili, da jih tako odurno opisujejo v tem pogledu.

Omenjeno delo se dobiva v zbirki knjig, katere izdaje akademija vsako leto za naročnino 10 gld.; sicer pa je knjiga tudi posebej na prodaj v vseh knjigarnah.

I. Steklasa.

Glasba.

Bela Ljubljana. Valček po slovanskih napevih za glasovir zložil Viktor Parma. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Cena 1 gld 20 kr. — Ta skladba je sestavljena ravno tako, kakor „Pozdrav Gorenjskej“. („Dom in svet“ 1895, str. 63.) Valček ima štiri samostojne dele; za vsakega je rabil skladatelj po dva napeva. Iz istih je prosteje sestavil uvod in konec. Imeli smo že večkrat priliko poročati, kako se naši narodni napevi uporabljajo za instrumentalne skladbe. V fantazijah in transkripcijah se skladatelj vglobi v duha in pomen skladbe in njeno misel plodovito razglablja in razširja. Naš gospod skladatelj pa nasprotno vsiljuje melodiji novega duha. Oblika valčka je določena, in vsak spev se mora udati obliki tega kalupa. Zato smo pač presenečeni, če nam veličastna himna „Hej Slovani“ ali resnolirična pesem „Se stolpa sem“ bje na uho kot ščegetajoč, dovtipen valček. A pri plesu za tako premišljevanje ni časa. Vešča roka skladateljeva je združila raznorodne napeve v jednotno obliko; hčerke proste narave, vajene, da se glasé iz globoko čutečega srca odkritosrčno in preprosto, so, vpeljane v salon, dobile umetni kraj mode in priučeno obnašanje konvencionalne dvorljivosti. — Tehnika valčka je vzorna.

E. L.

Pogovori.

Bogomil v T. (Konec.) „Nezadovoljni pevec“ je pač še mlad, če „mu žival — pegaz preveč maha, da k muzam vroče moli — svojim patronam“ —. Če bi hoteli vso to pesem pregledati na drobno, narastlo bi pisanje za dva „pogovora“. Najprej ideja ni nič posebnega. Mlad pesnik, katerega so muze „pritrdile vrhu sedla“ pegazu, ni ž njim zadovoljen, ker se le-ta „slabo vede“. Ker vidi, da ž „njim ne pride do namena, da zasluži ž njim si imena — bo planil se sedla.“ — Zato zleze res raz konja, ga priveže „k plotu“, pa se spravi „srčan vrhu dreva, hrasta, kjer slavec, kos in drozg prepeva“. Od teh se hoče naučiti petja. Poslušaj, zamakne se, a „tu jo stakne: Z drevesa — pade —, revež spet je“. — Pa še nogo si zlomi — konj pa, Pegaz, mu je med tem ušel, dasi ga je privezal „k plotu“. In morala vsega tega je: „Naj s svojim vsak se zadovolji!“ Ljubi gospod Bogomil, prosimo Vas, berite to „pesem“ prav trezno, pa glasno in brez sebičnosti: stavimo, da se bodele sami zasmejali tej rimani (ali smemo reči?) neumnosti. Da niste v zadregi za besedo, za rimo, se vidi. Je-li pa beseda tudi na mestu, je-li dostojna in pravilna, — se nam zdi, premalo vprašate in pazite. Sicer v drugem pismu — zna Bog, je-li preje prišlo ali pozneje kakor prvo imenovano, ker je brez datuma — sami nekako pravite, da se Vam zdé „pesmice tako nepopolne, ko jih prebiram, da me je malone sram“. In zato ste jih poslali še nekaj, o katerih upate, da so boljše. Med njimi je: „Pomlad — Oda.“ To bo nekaj! Kar sèm jo denimo, da jo častiti bralci imajo kar celo.

P o m l a d.

O d a.

Prišla je . . .; hladen jej zefir
Pripravlja pot cvetlično,
Gospod iz mesta, z gor pastir
Proslavlja devo lično,
Ki v nedrijah ino nakitih,
Prinaša cvetk nam plemenitih.

Prišla je . . .! Njej v čast glasen šum
Nastal je med drevesi,
In spustil s cvetov je profum,
Zjasni se na nebesi,
Zasmeje cela se narava,
In z grl se čuje: bodi zdrava.

Krasán in mil je njen obraz
In čarobna obleka,
Ljubezni je, miru izraz,
Da gane še človeka,
Ki spomni spet se dobe zlate,
Ko gleda, deva krasna, vate.

V ljudeh vseh vžigaš sladki up
Z milobnim nasmehljajem,
Odstranjaš s src nevarni strup,
Pomoč deliš vsem krajem;
Odpreš zaklad svoj bogatinom,
Kot ga odpiraš reve sinom.

Raduje te se siromak,
Ker sladko ga tolažiš,
Radostno v te zre deklíč vsak,
Ker srca nežna blažiš,
Vesel te čaka mož osivel,
S prihodom tvojim bo oživel.

A čarovita ti spomlad,
Ti deva veličastna,
Ki nam prinašaš sladkih nad
In srcem čuvstva slastna,
Li srca so nenasitljiva,
Li vigred si tako minljiva?

Posut je s cvetjem ves njen pot,
A jedva se približa,
Odide hipoma od tod,
Njen pot se z drugim križa,
Ki ne prinaša več nam cvetja
In ne vsiljuje pevcem petja!

Odšla je . . .! Slednji njen smehljaj
Bil zvrhan je bolesi,
In ko minol je ta migljaj,
Spet bol nam drug je zvesti,
In oj! spomin na srečne dneve
Množil nam bo nebrojne reve!

„Potrudil sem se kolikor mogoče in ozi-
rajoč se na Vaše priporočilo v „Pogovorih“,
nisem mogel zaslediti znatne pomankljivosti.“
Tako ste nam pisali o svoji odi. In kaj naj
rečemo mi?

Priznavamo, prav res priznavamo, da ste
se potrudili in — utrudili. Gledali ste na
merjenje zlogov, na lepo rimo in temu vsemu
ste zadostili dobro. Kaj pa zlog, — Kaj pa
misli? Ideji bi ne bilo nič reči. Katerega
količkaj poetiško nadahnjenega srca ne vzbudi
pomlad s svojo mikavnostjo, s svojim živ-
ljenjem! In Vi ste celo odo nji posvetili. „Od
imamo Slovenci še jako malo“, pravite, in
„častno in dobro bi bilo, da se kdo posveti
tej stroki lirike.“ Tudi temu Vam pritrju-
jemo iz cele duše. In kaj je oda? Pesem, s
katero pesnik hoče vzvišeno osebo, ali po-
osebljeno stvar, katero nagovarja, posebno
poveličevati s tem, da z vneseno, navdušeno
in navduševalno besedo izraža svoja čustva,
in jednaka vzbuja v bralcu. Pravimo z vzne-
seno, seveda tudi umetno besedo. Tudi za to
ste se „potrudili, kolikor ste se mogli“. A
vse to: rima, stopice, lepe besede so Vas
zapeljale, da ste celokupnost mislij pustili v
nemar, sploh: zvezali lepo kopico lepih be-
sedij, ki pa bralca ne morejo navdušiti, marveč

včasih celó pripravijo v smeh. Malo poglejmo! Ne bomo delali opazk, samo na nekatere vrste naj opozorimo; kaj da mislimo, uganete pač sami.

Ki v nedrijah (!) ino nakitih (?)
Prinaša cvetk nam plemenitih. —

In spuhtel s cvetov je profum (!!),
Zjasni se na nebesi (?)

Od „profuna“ ali kako?

Zasmeje cela se narava
In z grl se čuje: bodi zdrava.

obleka (!)
Ljubezni je, miru izraz (?)

Odstranjaš s src nevarni strup (!)
Pomoč deliš vsem krajem (?)

Li srca so nenasitljiva,
Li vigred si tako minljiva?

Preberite sploh celo predzadnjo kitico —
pa predstavite v prav prozajično prozo ...!

Smehljaj
Bil zvrhan (!) je bolesi ...

In v smehljaju vidite „migljaje“ in spomin
na pomlad Vam bo množil nebrojne reve“? Ubožec!

Toda kam bi prišli, če bi hoteli izpolniti Vam željo, da o vsakih teh petnajst pesmic zinemmo posebej. Morate se že zadovoljiti z bolj kratko oceno drugih. Najboljša se nam zdi „Junakova izpoved“, čeprav ne vemo, zakaj ste jo imenovali „izpoved“. „Pred Sodnikom“ je sicer lepa misel — a zoper upanje krščansko je, če sklepate: „Zastonj — gotov poraz!“ Znete tisto: Jesu — ne me perdas

illa die? „Tolažba“, katera se Vam zdi najboljša, in „Moja zvezda“, katero tudi bolj cenite nego druge, imata vsaka svoje nedostatke. Da bi videli iz tujine, v kateri po drugih pesmih zdihujete, v kraj, „Kjer mati draga Pred hišico poseda“, ne verujemo, ker bi ne bili potem v posebni tujini. „Kot radostno ozira Se ptica v lastno gnezdo, Tako i jaz opažam Marljivo svojo zvezdo.“ Naj je že zvezda marljiva — ali ste Vi, ki jo opažate, toda ozirati se vanjo — kakor ptica v gnezdo — to je pa res originalno! — „Nauk“, katerega v naslednji dajete, bi bil dober samo na sebi, ko bi ne bil preveč — lesen. V „Potoku“ ste zbrali menda vso svojo fantazijo. Sicer je to naravna prikazen, in lepo bi se bralo, ko bi mesto v verzih spisali „romanje“ potoka v vzneseni, nevezani besedi. — „Morska voda — človek“: tertium comparationis ni prav pravilen, ker ni niti dogmatično resničen in tudi ne naravoslovno.

Slana morska voda
Dviga se v oblake,
Pitna spet postane,
Prosta soli vsake.

Srca dviga kviško
Človek beden — grešen,
Prost i on postane:
Bed i grehov rešen.

Tako! Pomislite te besede in sodite sami.

Na dolgo smo govorili. Upamo, da smo Vas zadovoljili vsaj s tem, da smo nekaj več rekli. Ali smo Vas zadovoljili s tem, kar smo rekli, ne vemo. A iz najboljšega namena je bilo, in želimo le, da bi ne obupali ter ne izročili reki P. svojih izdelkov, češ: Naj počivajo! Čez leta morebiti jih vzamete v roko, nekaterim se bodele smejali sami, druge malo popravili, in tako bo morebiti marsikako dobro zrno oteto. Zdravi!

Družba sv. Mohorja je izgotovila knjige za l. 1898. in jih je jela razpošiljati. So pa te-le:

1. *Zgodbe sv. pisma*. V. snopič. — 2. *Veliki katekizem*. — 3. *Naš cesar*. Jubilejna knjiga. — 4. *Poljedelstvo*. II. snopič. — 5. *Slovenske Večernice*. 51. zvezek. — 6. *Koledar za leto 1899*.

Ocene teh knjig objavimo, čim preje bomo mogli. Že sedaj pa lahko rečemo, da so v čast odboru društvenemu kakor tudi narodu slovenskemu.

Matica Hrvatska je razposlala pred kratkim izvestje za upravno leto 1897. — Knjige za l. 1898. bodo kmalu dotiskane in se bodo jele razpošiljati okoli novega leta. Bo jih pa 12, in sicer devet društvenih knjig in troje nakladnih knjig za nižano ceno. So pa te-le:

1. Hoić: *Slike iz obćega zemljopisa (Rusija)*; 2. Rabar: *Poviest najnovijega vremena od god. 1815. do god. 1878.*; 3. Lobmayer: *Čovjek i njegovo zdravlje*; 4. Nemčić: *Isabrana djela*. Uredio i uvod napisao Mil. Šrepić; 5. Sienkiewicz: *Pripoviesti*. Preveo i uvodom popratio Iv. Gostiša; — 6. Kranjčević: *Isabrane pjesme*; 7. Tomic J. E.: *Zmaj od Bosne*. Pripovijest. Drugo izdanje. 8. Mulabdić: *Zeleno busenje*. Pripovijest; i 9. Leskovic: *Sjene ljubavi*. Pripovijest.

Knjige nakladne so: 1. Ksenofon: *Isabrani spisi*. Dio prvi. Preveo i uvodom popratio Stjepan Senc (cena za člane „Matice“ 1 goldinar); 2. Šrepić: *Rimska književnost* (cena za člane „Matice“ 60 kr.); i 3. *Hrvatske narodne pjesme*. Dio drugi: Muhamedovske pjesme. Knjiga prva. Uredio dr. Luka Marjanović (cena za člane „Matice“ 1 gld. 50 kr.).